

Gymnasieforløb for elever med Aspergers syndrom

Slutevaluering af forsøg på Høje-Taastrup Gymnasium og
Paderup Gymnasium

Gymnasieforløb for elever med Aspergers syndrom

Slutevaluering af forsøg på Høje-Taastrup Gymnasium og
Paderup Gymnasium

2012

**Gymnasieforløb for elever med
Aspergers syndrom**

© 2012 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Bemærk:

Danmarks Evalueringsinstitut sætter komma efter Dansk Sprognævns anbefalinger, dvs. at der som hovedregel ikke sættes komma foran ledsætninger.

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

ISBN (www) 978-87-7958-653-6

Indhold

1	Resume	5
2	Indledning	7
2.1	Baggrund	7
2.2	Formål med slutevalueringen	8
2.3	Evalueringsdesign	9
2.4	Bemanding	11
2.5	Rapportens opbygning	12
3	Status	13
3.1	Fakta om uddannelsen	13
3.2	Elevtal	15
3.3	Visitation	16
3.4	Opsamling	17
4	Inklusion	19
4.1	Deltagelse i almenundervisningen	19
4.2	Deltagelse i skolens sociale liv	21
4.3	Opsamling	21
5	Elevernes udbytte	23
5.1	Studentereksamen	23
5.2	Eksamensresultater	24
5.3	Skriftlighed	29
5.4	Studieretningsprojektet	30
5.5	Almen studieforberedelse	30
5.6	Opsamling	31
6	Udslusning	33
6.1	Studievalgsvejledning	33
6.2	Brobygningstiltag	34
6.3	Hvor er de taget hen?	36
6.4	Opsamling	37
7	Ressourcepersoner	38
7.1	Lærere og ledelse	38
7.2	Mentorordningen	40
7.3	Samarbejdet med forældre	41
7.4	Opsamling	41
Appendiks		
Appendiks A: Projektbeskrivelse		43

1 Resume

Denne rapport er resultatet af slutevalueringen af de tre første forsøg med treårige gymnasieforløb for elever med Aspergers syndrom på Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium. Rapporten har haft særligt fokus på 2. og 3. g, hvor devalueringssrapporten som blev offentliggjort i januar 2010, havde fokus på 1. g. Tilsammen udgør de to rapporter evaluering af alle tre år på de tre forsøgsårgange.

Succesrige forsøg

Overordnet viser evalueringen at det særligt tilrettelagte forløb for elever med Asperger er en succes. Der er en høj gennemførelsesgrad på de tre forsøgsuddannelser, og en meget stor andel af eleverne med Asperger påbegynder en videregående uddannelse. Dette skyldes i høj grad engagerede lærere der brænder for opgaven, et vellykket samarbejde mellem forældre og lærere og en ledelse på de to skoler der bakker op om forsøgsuddannelserne.

Fagligt set viser elevernes eksamensresultater at eleverne opfylder de krav som gymnasiet stiller til faglige kompetencer. At eleverne opfylder de faglige krav, pegede devalueringen efter 1. g allerede på, men der blev sat spørgsmålstegn ved hvorvidt eleverne også kunne håndtere kravet om flerfaglige kompetencer. Denne bekymring afkræftes af elevernes eksamenskarakterer i studieretningsprojektet og i almen studieforbereelse (AT) der dokumenterer at eleverne opfylder de flerfaglige krav. Censorerne ved eksamen i AT i 2011 bekræfter at eleverne i forsøgsklasserne levede op til kravene i AT – naturligvis med en variation svarende til den blandt andre elever.

Balancen mellem kompenserende støtte og udvikling af studiekompetence

De to skoler har i 2. og 3. g ydet en betydelig indsats for at støtte eleverne i at udvikle skriftlige og flerfaglige kompetencer. Skolen og forældrene tilkendegiver at uden støtteforanstaltninger kunne eleverne ikke have gennemført uddannelsen. I den sammenhæng må skolerne konstant søge den rette balance mellem støtte til eleverne der kompenserer for deres handicap, og udvikling af elevernes kompetencer. Der er et iboende dilemma forbundet med at elevernes diagnose indebærer at de har problemer med selvstændighed og abstraktionsevne, samtidig med at disse kompetencer netop udgør væsentlige elementer i gymnasiebekendtgørelsens forståelse af overfaglighed og studiekompetence.

Lærere og forældre vurderer at de kan se en udvikling af disse kompetencer, tillige med en udvikling af elevernes sociale kompetencer, og peger på at eleverne har fået mod på videre uddannelse, hvilket i sig selv er et positivt resultat og en væsentlig forudsætning for at gennemføre en videregående uddannelse. Samtidig tyder elevernes eksamensresultater på at de ved de skriftlige prøver har haft vanskeligt ved selvstændigt at bruge de redskaber de har trænet igennem de tre år med særlig støtte. Da der på de videregående uddannelser ikke er den samme grad af kompenserende støtte, er det væsentligt at følge hvordan det går eleverne i det videre uddannelsesforløb.

Mange fortsætter på videregående uddannelse

En stor del af eleverne påbegynder en videregående uddannelse. Forældreinterview og forløbsdata fra skolerne viser at eleverne er blevet optaget på deres drømmeuddannelse, og at eleverne trives fordi de kan hengive sig til deres fagfaglige interesse. Eleverne har fortrinsvist påbegyndt naturvidenskabelige universitetsuddannelser som ligger i naturlig forlængelse af studieretningen, men også japansk på universitetet og læreruddannelsen indgår i elevernes studievalg. Hvordan det så går eleverne på de videregående uddannelser, er der endnu ikke tilstrækkelig viden om.

Foreløbige tilbagemeldinger tyder dog på at eleverne trives bedre i små miljøer end i større miljøer med vægt på gruppearbejde.

Skolerne gør en stor indsats for at udsluse eleverne og medvirke til at skabe en vellykket overgang mellem ungdomsuddannelse og videregående uddannelse. For at kunne hjælpe eleverne med at foretage et realistisk uddannelsesvalg og understøtte dem i deres valgproces har skolerne måttet supplere vejledningen fra UU-centrene med en særligt tilknyttet vejleder. For at mindske et eventuelt praksischock ved overgangen til en videregående uddannelse i et ikke-skærmende miljø har særligt Høje-Taastrup Gymnasium gjort en målrettet opfølgende indsats for at lette udslusningen hvor eleverne kontaktes af en udslusningsvejleder. I den sammenhæng har skolen også oprettet en erfaringsdatabase som samler data om hvor eleverne tager hen, og hvordan det går dem. Data som skolen gerne vil bruge fremadrettet til at kunne orientere sine elever om 'Asperger-venlige' institutioner.

Begrænset inklusion

Udgangspunktet for forsøgene med gymnasieforløb for elever med Asperger var specialpædagogisk. Med bevillingen fra 2008 blev skolerne dog forpligtet til at arbejde med forskellige muligheder for inklusion af specialeleverne i almenundervisningen i normalklasser. Skolerne har først og fremmest udmøntet denne forpligtelse ved at enkeltinkludere eleverne med Asperger i valgfag på tredje år. Dette er en model der i høj grad matcher strukturen i gymnasieuddannelsen, men i mindre grad matcher skolernes erfaring med at eleverne i forsøgsklassen har meget forskellige præferencer, udvikler sig forskelligt og på nogle punkter har overrasket skolerne positivt med hensyn til ønsker om især social interaktion med skolens øvrige elever.

Generelt har skolerne gjort en stor indsats for at skærme eleverne i forsøgsklasserne, og skolerne vurderer selv at mulighederne for inklusion er udnyttet fuldt ud. Det må dog overvejes om en fremtidig model i højere grad kunne omfatte variation og differentiering baseret på den enkelte elevs behov. En sådan model må naturligvis ses i sammenhæng med bekendtgørelsens krav om hvilke fag der skal følges i stamklasser hhv. på valghold.

Plads til forbedring

Evalueringen udpeger desuden enkelte områder hvor der inden for rammerne af forsøgsordningen er plads til forbedring:

- Siden de første to forsøgsordninger har skolerne udvidet og forbedret visitationsprocessen. I takt med at antallet af ansøgere er steget og i høj grad overstiger antallet af pladser, må skolerne frasortere egnede ansøgere. Dette kræver en højere grad af gennemsigtighed i forbindelse med visitationsprocessen og de kriterier der anvendes.
- Mentorordningen er et tiltag der positivt understøtter elevernes gennemførelse af gymnasiet. Skolerne har valgt forskellige måder at organisere mentorordningen på. Især tilbagemeldinger fra forældrene tyder på at en ordning med en eksternt tilknyttet mentor som primær mentor er mest velfungerende.
- Mens begge skoler i høj grad videndeler og erfaringsudveksler med andre skoler, udnyttes muligheden for bilateral erfaringsudveksling mellem de to skoler ikke i tilstrækkelig grad. I devalueringen gav både lærere og ledelsen fra de to skoler da også udtryk for en gensidig interesse for at etablere kontakt, hvorfor det vil være naturligt for de to skoler i fremtiden at få etableret viden- og erfaringsudveksling.

2 Indledning

På Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium har der siden 2007 hhv. 2008 været gennemført forsøg med treårige gymnasieforbøb for elever med Aspergers syndrom. Ministeriet for Børn og Undervisning har bedt EVA om at gennemføre en evaluering af de første tre forsøg, dvs. de forsøg der startede i skoleåret

- 2007/2008 på Høje-Taastrup Gymnasium (studenter i 2010)
- 2008/2009 på Høje-Taastrup Gymnasium (studenter i 2011)
- 2008/2009 på Paderup Gymnasium (studenter i 2011).

EVA offentliggjorde i januar 2010 en devalueringssrapport efter at alle tre forsøgsklasser havde gennemført 1. g. Denne rapport indeholder resultaterne af slutevalueringen med særligt fokus på 2. og 3. g. Både devalueringssrapporten og denne rapport er tilgængelige på EVA's hjemmeside www.eva.dk.

2.1 Baggrund

De tre forsøg med særlige gymnasieforbøb for elever med Aspergers syndrom (i det følgende betegnet elever med Asperger) er oprettet i overensstemmelse med at der gennem de seneste årtier har været stor bevågenhed om hvordan unge med særlige behov skal klare sig godt gennem uddannelsessystemet. Internationalt har der været fokus på at disse unge skal inkluderes i normalundervisning, og at læreprocesser skal tilrettelægges så de tager hensyn til den enkelte elevs behov. Dette er bl.a. udtrykt i den internationale Salamanca-erklæring fra 1994 som også Danmark har underskrevet, og senere i Lissabon-deklarationen, *Inkluderende undervisning set fra de unges synspunkt*, som blev udarbejdet i EU-regi i 2007 af unge med særlige uddannelsesmæssige behov.¹ I deklarationen fastslår de unge bl.a.: *Vi har ret til at få tilbudt de samme muligheder som alle andre, men med den støtte som er nødvendig for at imødesee de behov vi har. Ingen må blive overset.*

Regeringens målsætning om at 95 % af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse, understøtter også intentionen om at der skal gøres noget ekstra for at støtte elever med særlige behov gennem uddannelsessystemet. De i alt tre forsøg med gymnasieforbøb tilrettelagt for elever med Asperger på Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium kan ses som et forsøg på at give denne særlige gruppe af unge en mulighed for at få en gymnasial uddannelse på lige fod med andre unge. Det har været vigtigt at tilrettelægge forsøgene så de er specielt tilpasset elever med Asperger.

Om Aspergers syndrom

Autisme er en kompleks udviklingsforstyrrelse, som findes i såvel svære som i mildere former. Man taler derfor om autisme som et spektrum indeholdende en række beslægtede "Autismespektrumforstyrrelser". Aspergers Syndrom hører til blandt de mildere autismeformer. Autisme opstår typisk inden treårsalderen, For mildere autismetilstande, som Aspergers syndrom, kan der være tale om en senere debut. Autisme er en livslang problematik, som i et vist omfang kan behandles gennem en målrettet pædagogisk indsats, og en del børn og unge med autisme vil derfor kunne klare sig i det almindelige uddannelsessystem, hvis de får den rette støtte.

¹ Salamanca-erklæringen blev udarbejdet i UNESCO-regi i 1994 hvor mere end 300 repræsentanter for 92 lande og 25 internationale organisationer mødtes og blev enige om principper, politik og praksis for specialundervisning for unge. Lissabon-deklarationen blev udformet i EU-regi i 2007 hvor unge med særlige behov fra 29 lande blev enige om principper for bl.a. at sikre en succesfuld inkluderende undervisning.

De elever der deltager i forsøgene, har alle Aspergers syndrom. Tegnene på og graden af Aspergers syndrom varierer fra person til person, men oftest er personer med Asperger normalt eller højt begavede. De kan have stærke særinteresser og specialviden, hvilket kan føre til at de har ekstraordinært gode evner inden for specifikke fagområder. Til gengæld kan de have svært ved at forstå sociale omgangsformer og ved at sætte sig ind i andres tanker og følelser. Nogle personer med Asperger har behov for struktur og genkendelighed – og kan udvikle stress hvis de ikke får opfyldt dette behov. De kan desuden have ringe evne til at sortere og organisere efter overordnede principper og ringe evne til at se sammenhænge, hvilket kan medføre en overdreven fokus på detaljer. Herudover har personer med Asperger ofte forskellige følgediagnoser, fx fobier og ADHD.²

Det er dog vigtigt at understrege at der er meget stor forskel på personer med Asperger og deres behov, reaktioner og præferencer.

Om forsøgene med gymnasieforbøb

Formålet med forsøgene på de to gymnasier er at eleverne med Asperger skal fuldføre en ordinær stx-uddannelse. De skal hermed leve op til de faglige og overfaglige krav der stilles på en sådan uddannelse, dvs. at de skal opnå den forventede *faglige indsigt*, *almendannelse* og *studiekompetence*. Eleverne skal bl.a. blive i stand til

- at anvende forskellige arbejdsformer
- at fungere i et studiemiljø hvor kravene til selvstændighed, samarbejde og sans for at opsøge viden er centrale
- at forholde sig reflekterende og ansvarligt til deres omverden, dvs. medmennesker, natur og samfund, og til deres egen udvikling.

(Bekendtgørelse om uddannelsen til studentereksamen (stx-bekendtgørelsen), BEK nr. 692 af 23.06.2010. De samme formuleringer fandtes i den bekendtgørelse der var gældende ved forsøgenes opstart).

Forsøgene blev oprettet med støtte fra satspuljemidlerne. Til forsøgene er der, ud over de normale taxameterbevillinger, givet følgende ekstra bevillinger:

- Til Høje-Taastrup Gymnasiums første forsøgsårgang med skolestart i 2007/08 blev der tilsammen over de tre år bevilliget 3.702.151 kr. I klassen begyndte otte elever, alle drenge.
- Til Høje-Taastrup Gymnasiums anden forsøgsårgang med skolestart i 2008/09 blev der tilsammen over de tre år bevilliget 2.379.633 kr. I klassen begyndte ti elever, heraf otte drenge og to piger.
- Til Paderup Gymnasiums forsøgsårgang med skolestart i 2008/09 blev der tilsammen over de tre år bevilliget 2.915.897 kr. I klassen begyndte otte elever, heraf seks drenge og to piger.

Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium har gjort en indsats for at tilrettelægge uddannelsesforløb som ved hjælp af særlig støtte sætter eleverne i stand til at opnå de mål der er fastsat i stx-bekendtgørelsen. Forsøgene er dog forskellige, fx med hensyn til den fysiske placering af Asperger-klassen og de pædagogiske initiativer. Hvilke tiltag gymnasierne har gjort, og hvordan tiltagene påvirker elevernes muligheder for at opnå målene for en gymnasial uddannelse, er netop i fokus i denne evaluering.

2.2 Formål med slutevalueringen

Formålet med evalueringen er at belyse *om* og *hvordan* de tre forsøg gør det muligt for de unge med Asperger at gennemføre en stx-uddannelse og dermed opfylde kravene om faglig indsigt, almindelig dannelse og studiekompetence.

For at vurdere *om* forsøgene gør det muligt for de unge med Asperger at gennemføre en stx-uddannelse og dermed opfylde kravene om faglig indsigt, almindelig dannelse og studiekompetence, sætter slutevalueringen fokus på elevernes målopfyldelse med hensyn til gennemførelse, opfyldel-

² Kilder: Videnscenter for Autisme: www.autisme.dk; Liane Holliday Willey (1999): I skyggen af det normale. At leve med Aspergers syndrom. København, Dansk Psykologisk Forlag; Theo Peeters og Christopher Gillberg (2002): Autisme. Medicinske og pædagogiske aspekter. København, Hans Reitzels Forlag.

se af faglige og overfaglige krav, opnåelse af kompetencer inden for fx projekt- og teamsamarbejde, integration og sociale kompetencer og overgang til videregående uddannelse.

For at vurdere *hvordan* de tre forsøg gør det muligt for de unge med Asperger at gennemføre en stx-uddannelse og dermed opfylde kravene om faglig indsigt, almendannelse og studiekompetence, sætter evalueringen fokus på de særlige tiltag som skolerne iværksætter for forsøgsklasserne. I slutevalueringen drejer det sig særligt om pædagogiske støtteformer, vejledning af elever og brobygningsinitiativer, elevernes behov for rammer og netværk, behovet for dispensationer og lærernes kompetenceudvikling.

Nogle af temaerne blev berørt i devalueringen; andre er nye. Ligeledes er der temaer som blev behandlet i devalueringen, som ikke behandles yderligere i slutevalueringen. De to evalueringsrapporter skal derfor læses sammen.

2.3 Evalueringsdesign

Evalueringen baserer sig på forskellige datakilder. I forsøgsperioden har hver skole gennemført to selvevalueringer, udarbejdet 1-3 notater og modtaget besøg af EVA 3-4 gange. Under besøgene har EVA gennemført separate gruppeinterview med ledere, lærere og ressourcpersoner og med forældre og/eller elever. EVA har interviewet både elever fra forsøgsklasserne og andre elever på skolen. EVA har desuden gennemført telefoninterview med frafaldne elever og med censorer ved sommereksamen i almen studieforberedelse (AT) i 2011 og analyseret karakterdata fra skolerne.

Evalueringsdesignet udspringer af projektbeskrivelsen (appendiks A). Der er dog løbende foretaget tilpasninger efter aftale mellem EVA og Ministeriet for Børn og Undervisning. Ændringerne vedrører følgende elementer der uddybes nedenfor:

- Gruppeinterview med elever med Asperger erstattede en oprindeligt planlagt spørgeskemaundersøgelse blandt eleverne i de tre forsøgsklasser
- Minigruppeinterview med skolernes ledelser erstattede oprindeligt planlagte telefoninterview.

Slutevalueringen ligger i forlængelse af devalueringen og baserer sig foruden devalueringens rapporten på følgende datakilder:

Selvevalueringer

Begge skoler har – på baggrund af en vejledning til selvevaluering fra EVA – gennemført en selvevaluering og udarbejdet en selvevalueringssrapport i forbindelse med afslutningen af deres første forsøgsklasse. På Høje-Taastrup Gymnasium omhandler selvevalueringen andet og tredje skoleår for den klasse der blev studenter i sommeren 2010. På Paderup Gymnasium omhandler selvevalueringen andet og tredje skoleår for den forsøgsklasse der blev studenter i sommeren 2011. Høje-Taastrup Gymnasium har desuden udarbejdet et notat i forbindelse med afslutningen af sin anden forsøgsklasse, dvs. den klasse der blev studenter i sommeren 2011. Selvevalueringen er på begge skoler gennemført af en gruppe bestående af den tilknyttede leder på skolen, 2-4 lærere der har undervist forsøgsklasserne, og personer med viden om elevernes studievalg. På Paderup Gymnasium var det klassens studievejleder. På Høje-Taastrup Gymnasium var det en tilknyttet projektmedarbejder.

I selvevalueringssrapporterne har skolerne beskrevet følgende forhold:

- Prøveformer og eksamen
- Tilrettelæggelse af valgfag
- Særlige pædagogiske tiltag for klassen
- Særlige inklusionstiltag
- Overgangen til videregående uddannelse
- Elevernes udvikling af kompetencer.

Desuden indeholdt selvevalueringssrapporterne oversigter over elevernes karakterer ved studentereksamen. Selvevalueringssrapporterne har, i kraft af deres grundighed, fungeret som en indsigtfuld kilde til viden om forsøgene. Denne indsigt er anvendt i denne rapport og har også dannet baggrund for interviewene på gymnasierne.

Gruppeinterview med elever

EVA besøgte skolerne umiddelbart inden de berørte klasser afsluttede tredje år. Høje-Taastrup Gymnasium har således modtaget besøg i foråret 2010 og i foråret 2011, mens Paderup Gymnasium alene har modtaget besøg i foråret 2011. I forbindelse med hvert af de tre forsøg er der gennemført gruppeinterview med hhv. elever med Asperger og elever som har berøring med elever med Asperger.

Elever som har berøring med elever med Asperger

I interviewene deltog en gruppe af elever som har berøring med elever med Asperger på forskellig vis. De har enten haft fag eller deltaget i frivillige aktiviteter sammen med elever med Asperger. I 2010 deltog syv elever som havde gået i parallelklasse med forsøgsklassen på Høje-Taastrup Gymnasium. I 2011 deltog syv elever som havde gået i parallelklasse med anden forsøgsklasse på Høje-Taastrup Gymnasium, og ni elever som havde gået i parallelklasse med første forsøgsklasse på Paderup Gymnasium.

Formålet med at gennemføre interview med elever med kontakt til eleverne med Asperger var at få deres syn på Asperger-elevernes inklusion i gymnasiets daglige liv. Interviewene handlede bl.a. om hvilken information der blev givet til de øvrige elever på gymnasiet om forsøgene med klasser for elever med Asperger, og hvordan eleverne vurderede det daglige samvær med Asperger-eleverne. I tilfælde hvor elever med Asperger var enkeltintegreret i andre klasser, blev der også spurgt om hvordan dette fungerer.

Elever med Asperger

I 2010 deltog alle syv elever fra første forsøgsklasse på Høje-Taastrup Gymnasium. I 2011 deltog otte ud af i alt ni elever fra anden forsøgsklasse på Høje-Taastrup Gymnasium og alle syv elever fra første forsøgsklasse på Paderup Gymnasium.

I projektbeskrivelsen var der lagt op til en mindre spørgeskemaundersøgelse blandt eleverne med Asperger ud fra den betragtning at spørgeskemaformen ville appellere mest til denne gruppe elever. Efter at have gennemført uformelle samtaler med eleverne fra to forsøgsklasser i slutningen af 1. g stod det imidlertid klart at interviewformen ville være lige så velegnet og endog give bedre mulighed for at gå i dybden med elevernes perspektiv på egen uddannelse end en spørgeskemaundersøgelse. Fokus i disse interview var på elevernes trivsel på skolen, deres oplevelse af undervisningen i klassen og i valgfag hvor de var integrerede på almene hold, deres forhold til lærere og mentorer og deres fremtidsplaner.

Gruppeinterview med ledere, lærere og forældre

EVA aflagde begge skoler et afsluttende besøg i september 2011. Besøget på Høje-Taastrup Gymnasium vedrørte begge de gennemførte forsøg, altså den klasse der blev studenter i sommeren 2010, og den klasse der blev studenter i sommeren 2011, mens besøget på Paderup Gymnasium alene vedrørte den klasse der var blevet studenter i 2011. Den tidsmæssige forskydning i forhold til de interview der blev gennemført med elever i foråret 2010 og 2011, skyldes ønsket om at kunne drøfte erfaringer og resultater fra eksamen 2011 og elevernes situation efter gennemført studentereksamen. Under hvert af de to besøg blev der gennemført tre separate gruppeinterview.

Gymnasieleddelsen

På Høje-Taastrup Gymnasium deltog de to uddannelseschefer med ansvar for første hhv. anden forsøgsårgang. På Paderup Gymnasium deltog den pædagogiske leder med ansvar for forsøget sammen med skolens vicerektor. Det var oprindeligt planen at lederne skulle interviewes telefonisk forud for besøgene, dels for at kvalificere EVA's forberedelse af besøgene, dels af logistiske årsager. I forbindelse med devalueringen blev det imidlertid klart at det var logistisk muligt at gennemføre interviewene under besøget, og denne løsning blev valgt af hensyn til muligheden for at gå mere i dybden og få flere ledere i tale. Væsentlige temaer i ledelsesinterviewene var mentorordning, forældresamarbejde, inklusion og overgangen til videregående uddannelse. Herudover indgik der perspektiverende drøftelser af hvad skolerne havde ændret efter det/de første gennemløb.

Lærere

På Høje-Taastrup Gymnasium deltog fire lærere i interviewet. De fire lærere havde undervist på både første og anden forsøgsårgang og havde samtidig varetaget mentorrollen i forhold til klassernes elever. På Paderup Gymnasium deltog otte lærere i interviewet. Nogle af disse havde undervist forsøgsklassen; andre havde undervist på valghold hvor elever med Asperger havde været enkeltintegreret. I interviewet på Paderup Gymnasium deltog desuden en eksternt tilknyttet psykolog. Væsentlige temaer i lærerinterviewene var elevernes målopfyldelse, herunder udviklingen af studiekompetence, særlige tiltag, især i forbindelse med udarbejdelse af store skriftlige opgaver og AT, mentorordning, forældresamarbejde, lærerkompetencer og inklusion.

Forældre til elever med Asperger

På hver skole gennemførte EVA et interview med tre mødre til elever med Asperger. Alle seks mødre havde børn der var blevet studenter i sommeren 2011. Forældre til elever i første forsøgs-klasse på Høje-Taastrup Gymnasium deltog således ikke i de afsluttende interview. Fokus i disse interview var på de samlede erfaringer set med forældreøjne, samarbejde mellem skole og hjem og elevernes overgang til videregående uddannelse.

Telefoninterview med censorer i AT

EVA gennemførte i alt seks telefoninterview med lærere der havde fungeret som AT-censorer for elever med Asperger i de to forsøgsklasser i sommeren 2011. Tre havde været censorer på Høje-Taastrup Gymnasium og tilsammen censureret otte ud af i alt ni elever, og tre havde været censorer på Paderup Gymnasium og censureret fem af i alt syv elever. Censorerne var tilfældigt valgt blandt de i alt otte lærere der havde censureret AT i de to forsøgsklasser. Det fremgik af projektbeskrivelsen at EVA skulle interviewe i alt seks censorer. Efter aftale med Ministeriet for Børn og Undervisning blev det besluttet alene at interviewe censorer i AT ud fra den vurdering at denne prøve er velegnet til at give et indblik i både faglige og overfaglige kompetencer. Formålet med telefoninterviewene var at få dels censorernes nuancerede vurdering af elevernes kompetencer, dels deres vurdering af selve eksamenssituationen.

Alle grupperne var vigtige at få i tale fordi de har forskellige former for viden om forsøgene og eleverne som det var nødvendigt at kende til. Interviewene blev alle gennemført som semistrukturerede interview, dvs. ud fra en interviewguide, men med mulighed for at forfølge andre relevante emner som interviewpersonerne bragte på bane.

Af projektbeskrivelsen fremgår det desuden at EVA kan gennemføre interview med elever der er faldet fra uddannelsen, og disses forældre. I forbindelse med devalueringen interviewede EVA fire af i alt seks frafaldne elever, tre forældre og en mentor. Siden afslutningen af første 1. g er i alt to elever faldet fra uddannelsen, begge i løbet af tredje år. EVA har gennemført interview med en af disse elever. Skolen har angivet begrundelser for den andens frafald, og EVA har ikke vurderet at det var nødvendigt at tale med eleven. I vurderingen er der taget hensyn til elevens lidt usikre livssituation.

2.4 Bemanding

EVA har nedsat en projektgruppe som har haft ansvaret for at gennemføre evalueringen. I løbet af projektets levetid har der været udskiftninger i bemandingen. Den afsluttende evaluering er gennemført af specialkonsulent Tine Holm og souschef Rikke Sørup.

Til evalueringen har der desuden været tilknyttet en ekspertgruppe der har kvalificeret EVA's analyser og vurderinger. Ekspertgruppen har gennemset udkast til rapporten og har perspektiveret analyserne på baggrund af sin faglige ekspertise inden for området. Perspektiverne indgår i de opsamlende afsnit i slutningen af hvert af rapportens kapitler.

Ekspertgruppen har bestået af følgende medlemmer med indsigt i Aspergers syndrom og stx-uddannelsen:

- Jannik Beyer, direktør for Videnscenter for Autisme
- Annalise Ingerslev, studievejleder på VUC Storstrøm.

2.5 Rapportens opbygning

Rapporten indeholder foruden resumeet og dette indledende kapitel fem kapitler. Kapitel 3 giver en status ved forsøgenes afslutning. Kapitlet tegner – ud over en oversigt over frafald og gennemførelse i de tre klasser – et billede af de forhold skolerne har ændret for de efterfølgende klasser på baggrund af deres erfaringer og på baggrund af devalueringen. Ændringerne vedrører visitation og struktur. Struktur handler i høj grad om at finde den rette balance mellem at skabe fælles rammer for undervisningen i specialklassen og at tilgodese elevernes individuelle ønsker. I naturlig forlængelse heraf følger kapitel 4 der handler om inklusion. Det gælder faglig inklusion hvor eleverne med Asperger undervises sammen med andre elever, og det gælder den sociale inklusion på skolen.

Kapitel 5 og 6 giver et indtryk af elevernes målopfyldelse, dels gennem en vurdering af om eleverne har nået de faglige og overfaglige mål som beskrives i stx-bekendtgørelsen, dels gennem et overblik over elevernes overgang til videregående uddannelse. Begge kapitler indeholder desuden beskrivelser af hvordan skolerne har støttet eleverne pædagogisk i forbindelse med tilegnelsen af faglige og overfaglige kompetencer og vejledningsmæssigt i forbindelse med valget af videregående uddannelse.

Endelig handler kapitel 7 om de personer der har meget kontakt med forsøgsklasserne. Det gælder underviserne som gennemgår kompetenceudvikling, det gælder særlige ressourcepersoner som mentorer og psykologer, og det gælder sidst, men ikke mindst, forældrene hvis opbakning har vist sig at være meget betydningsfuld. Samarbejdet mellem skolen og forældrene indgår derfor i kapitlet.

3 Status

Evalueringen omfatter de første to forsøgsårgange på Høje-Taastrup Gymnasium og den første forsøgsårgang på Paderup Gymnasium. Slutevalueringen fokuserer på 2. og 3. år af uddannelsen og udslusningen af eleverne. Den gentager derfor ikke alle konklusioner fra delevueringen der havde fokus på visitationen af eleverne og første år af uddannelsen. De to rapporter supplerer altså hinanden.

Ikke desto mindre har skolerne allerede foretaget nogle ændringer af forsøgsuddannelsen baseret på erfaringerne fra de første årgange – ændringer som det er værd at skitsere for at kunne give et fyldestgørende billede af uddannelserne og af hvad det er væsentligt at være opmærksom på ved tilsvarende forsøg fremover. Nogle af ændringerne skyldes ændrede vilkår og/eller muligheder som konsekvens af en større søgning til forsøgsordningen.

I dette kapitel giver vi derfor en generel status anno 2011, dels over uddannelsen, dels over eleverne. Fokus er på de tre forsøgsklasser, men med et udblik til de efterfølgende årgange. Afsnit 3.1 beskriver uddannelsens opbygning med særlig fokus på de valg skolerne har truffet på vegne af eleverne i forsøgsklasserne. Afsnit 3.2 beskriver eleverne med et særligt fokus på frafald/fastholdelse. Efter 1. g. var der i de tre klasser et frafald på 20-25 %. Denne rapport viser at frafaldet i de tre klasser efterfølgende har været meget begrænset. Endelig følger afsnit 3.3 op på visitationen som blev beskrevet indgående i delrapporten, og som kan tænkes at have betydning for frafaldet.

3.1 Fakta om uddannelsen

Det overordnede mål med forsøgsuddannelserne er at eleverne består en normal studentereksamen efter 3 år. I informationsmaterialet fra Paderup Gymnasium hedder det:

Undervisningen er ifølge skolerne fuldt på højde med undervisningen i andre gymnasieklasser, idet det udelukkende er undervisningens tilrettelæggelse samt de fysiske rammer for klassen, som er specielt tilrettelagt netop til denne gruppe.

I delevueringen efter 1. g blev de fysiske rammer beskrevet indgående, herunder de forskelle der er mellem Paderup Gymnasium og Høje-Taastrup Gymnasium. Skolerne har ikke ændret væsentligt på disse rammer. På Høje-Taastrup Gymnasium har man dog i indeværende skoleår måttet indrette endnu et lokale til elever med Asperger i forbindelse med oprettelsen af to forsøgsklasser mod én de forudgående år. I dette afsnit beskriver vi den formelle tilrettelæggelse af undervisningen, herunder de ændringer skolerne har foretaget på de efterfølgende årgange.

Uddannelsen tilrettelægges som en traditionel gymnasieuddannelse. Det fremgår ikke af studenternes eksamensbevis at de har gået i en specialklasse, og i det omfang der søges dispensationer eller specialpædagogisk støtte, er det på individuel basis som for alle gymnasieelever. Strukturelt adskiller klasserne sig dog fra andre klasser ved at eleverne har færre valgmuligheder end foreskrevet i bekendtgørelsen. For altovervejende at kunne undervise eleverne i klassen samlet havde skolerne på forhånd fastlagt klassernes studieretningsfag, deres 2. fremmedsprog og deres kunstneriske fag i 1. g. Tabel 1 viser de forhåndsvalg der var truffet for de tre klasser.

Tabel 1
Studieretningsfag, 2. fremmedsprog og kunstnerisk fag i forsøgsklasserne

	Høje-Taastrup Gymnasium, 1. forsøgsårgang	Høje-Taastrup Gymnasium, 2. forsøgsårgang	Paderup Gymnasium, 1. forsøgsårgang
Studieretningsfag	Mat. A Fysik B Kemi B	Mat. A Fysik A Kemi B	Engelsk A eller mat. A Samf. B Fysik B
2. fremmedsprog	Tysk	Tysk	Tysk
Kunstnerisk fag	Billedkunst	Mediefag	Billedkunst

Tabellen viser at de to skoler har truffet forskellige forhåndsvalg af studieretningsfag, og at Høje-Taastrup Gymnasium har ændret forhåndsvalget af det kunstneriske fag fra første til anden forsøgsårgang. Under interviewene berettede lederne begge steder at de på de efterfølgende årgange har eksperimenteret yderligere med det kunstneriske fag, og at der har været behov for at genoverveje forhåndsvalget af 2. fremmedsprog.

Studieretningsfag

Som det fremgik af EVA's devalueringssrapport, havde Høje-Taastrup Gymnasium valgt en naturvidenskabelig studieretning ud fra den betragtning at unge med Asperger typisk vil have interesser inden for dette felt. Samtidig var der forud for begge årganges studiestart en afstemning blandt ansøgerne der bekræftede denne antagelse. Høje-Taastrup Gymnasium har fastholdt fagene i denne studieretning i de efterfølgende år, men har på tredje årgang og frem igen udbudt retningen med fysik B og derved givet eleverne lidt flere valgmuligheder i 3. g.

I interviewet med eleverne var der forskellige holdninger til denne meget stærkt profilerede studieretning. Et synspunkt var at eleverne ville have valgt disse fag under alle omstændigheder. Andre elever gav udtryk for at de hellere ville have haft andre fag. Det samme gjaldt nogle af de elever der faldt fra uddannelsen i løbet af 1. g. Ledelsen var i forbindelse med devalueringssrapporten inde på at valget af en stærkt profileret naturvidenskabelig studieretning kunne afholde nogle elever, blandt andet piger, fra at søge ind på uddannelsen, men den mente samtidig at et obligatorisk sprogfag eller samfundsfag på A-niveau ville være for udfordrende for størstedelen af eleverne pga. disse fags mindre eksakte natur.

Skolen fik i skoleåret 2011/2012 mulighed for at oprette to parallelle klasser for elever med Asperger. I den forbindelse benyttede den imidlertid muligheden for at tilbyde to forskellige studieretninger. Som alternativ til den naturvidenskabelige retning tilbyder den nu også en studieretning med samfundsfag A og matematik B, mens det tredje studieretningsfag ikke var fastlagt ved starten af grundforløbet. Som beskrevet ovenfor udsprang muligheden for at oprette to klasser af en stor og stigende efterspørgsel. Samtidig har skolen erfaret at udbuddet af den nye studieretning i sig selv har ført til en større søgning.

Paderup Gymnasium har fra starten udbudt to studieretninger for samme klasse. Dette valg traf det fordi det af Firkløverskolen blev rådgivet om at unge med Asperger var en heterogen gruppe med meget forskellige interesser. Forskellen mellem de to studieretninger sås alene på 3. år hvor eleverne havde forskellige A-niveau-fag. To af de dimitterede elever havde valgt engelsk A som studieretningsfag, to havde valgt matematik A, og tre havde valgt både matematik A og engelsk A. I de to studieretningsfag blev eleverne altså undervist på små hold med fem personer. På den efterfølgende årgang inkluderes elever på valghold med engelsk A. Ledelsen på Paderup Gymnasium vurderer at det har været positivt at give eleverne en valgmulighed i forbindelse med studieretningsvalg. Som det fremgår af tallene i afsnit 3.2, har kønsfordelingen i forsøgsklassen dog ikke af den grund været væsentlig anderledes end i forsøgsklasserne på Høje-Taastrup Gymnasium.

2. fremmedsprog

Begge skoler har som udgangspunkt defineret 2. fremmedsprog som tysk. På Paderup Gymnasium har et par af eleverne valgt tysk på A-niveau på tredje år i forlængelse af det obligatoriske B-niveau. Der har imidlertid været problemer forbundet med dette forhåndsvalg fordi nogle af eleverne har meget ringe tyskkundskaber med sig. Nogle af eleverne har slet ikke haft 2. fremmedsprog i grundskolen, hvilket gymnasierne har dispenseret for ved optagelsen. Andre har haft tysk,

men fokus har været på andre – sociale – forhold, og udbyttet af undervisningen har været meget begrænset. Blandt de elever der faldt fra i løbet af 1. g, var problemer med tysk i flere tilfælde en udslagsgivende faktor.

Høje-Taastrup Gymnasium har fra starten, og Paderup Gymnasium har efter første forsøgsårgang, givet mulighed for at elever med Asperger i stedet kan vælge et andet fremmedsprog – fransk, spansk eller kinesisk C – men slår tydeligt fast inden optagelsen at dette fremmedsprog skal følges på blandede hold med høj klassekvotient. I praksis har det betydet at langt størstedelen vælger tysk, på den seneste årgang i Høje-Taastrup gælder det 18 ud af 20 elever. Ledelsen på Paderup Gymnasium vurderer i øvrigt at der i takt med at dette og andre tilbud til elever med autismespektrumforstyrrelser er ved at blive kendt blandt UU-vejledere m.fl., er en stigende opmærksomhed om at styrke de formelle faglige forudsætninger blandt eleverne, herunder behovet for at have gennemført 2. fremmedsprog, og dermed forberede dem på at gennemføre en ungdomsuddannelse.

Kunstnerisk fag

Begge skoler valgte i udgangspunktet at billedkunst skulle være det kunstneriske fag i forsøgsklasserne. Bag valget lå overvejelser om at det var dette kunstneriske fag der ville være mindst modstand imod. Musik og dramatik ville, vurderede man oprindeligt, være problematiske at tvinge igennem over for elever med meget ringe sociale kompetencer, og mediefag kan være problematisk fordi det dels kræver samarbejde, dels kræver teknisk snilde som kan være problematisk for nogle af eleverne med Asperger.

I forbindelse med devalueringen ytrede eleverne på begge skolars første årgang utilfredshed med den manglende valgfrihed. Flere elever på Paderup Gymnasiums første forsøgsårgang var musikalsk interesserede, og en af eleverne fortalte ved afslutningen af 3. g at han ikke kan få musik som linjefag på seminariet fordi han mangler de formelle kompetencer. Skolerne har reageret på kritikken og afprøvet forskellige muligheder. I Paderup lader man nu valget af kunstnerisk fag afhænge af elevernes valg, forstået således at flertallet bestemmer. Det har i praksis betydet at eleverne på anden årgang havde musik. På tredje årgang lod man eleverne vælge frit og inkluderede dem enkeltvis på hold med andre førsteårselever. Dette var, erfarede man, yderst stressende for eleverne, og derfor gik man tilbage til et fælles kunstnerisk fag. I skoleåret 2011/2012 er det igen billedkunst.

På Høje-Taastrup Gymnasium har man på tilsvarende vis eksperimenteret med forskellige kunstneriske fag. Som det fremgår af tabel 1, startede man med billedkunst og herefter mediefag. Mediefag gentog man også på tredje årgang, og endelig havde man i skoleåret 2010/2011 musik med blandede erfaringer. Med muligheden for at oprette to klasser i indeværende skoleår er udfordringerne med valg af kunstnerisk fag blevet væsentlig mindre. Skolen opretter nu to kunstneriske fag, musik og mediefag, som eleverne kan vælge på tværs af deres stamklasser. De har fordelt sig med 10 elever pr. hold, og de problemer der tidligere var, bl.a. med at nogle elever var tvunget til musik og den fælles performance der er forbundet hermed, er løst ved at disse elever nu har valgt mediefag.

3.2 Elevtal

I alle forsøgsklasserne har skolerne fastsat et maksimumantal på 10 elever. Tabel 2 nedenfor viser antallet af elever i de tre forsøgsklasser. Det fremgår at der i de første forsøgsordninger i Høje-Taastrup og Paderup startede hhv. otte og ni elever. På anden årgang i Høje-Taastrup startede der ti. Ledelsen i Høje-Taastrup fortæller at der på alle efterfølgende årgange er startet 10 elever, og at søgningen har været stigende. I indeværende skoleår har man oprettet to klasser med i alt 20 pladser. Der var 40 ansøgere til disse pladser. På Paderup Gymnasium oplevede man i 2009 og 2010 en begrænset søgning, men i indeværende skoleår er interessen eksploderet, og man havde 19 ansøgere til 10 pladser. Lederne på begge skoler vurderer at den voksende interesse hænger sammen med at forsøgene nu er blevet kendt, dels blandt UU-vejledere, dels i offentligheden, som konsekvens af at de(n) første årgang(e) er dimitteret. Dimissionen har været forbundet med megen medieomtale.

Tabel 2
Antal elever i forsøgsklasserne

	1. g			2. g		3. g		
	Startet	Tilgang	Frafald	Tilgang	Frafald	Tilgang	Frafald	Dimitteret
Høje-Taastrup Gymnasium, 1. forsøgsårgang	8	1	-2	0	0	0	0	7
Høje-Taastrup Gymnasium, 2. forsøgsårgang	10	1	-2	1	0	0	-1	9
Paderup Gymnasium, 1. forsøgsårgang	9	1	-2	0	0	0	-1	7

Kilde: Tal fra skolerne

Kønsfordelingen i alle tre klasser er meget skæv. På første forsøgsårgang i Høje-Taastrup startede kun drenge. På 2. årgang startede to piger, men den ene pige faldt fra i løbet af 3. g. På Paderup Gymnasium startede ligeledes to piger. Én af dem faldt fra i løbet af 1. g. Ud af de i alt 23 dimitterede elever pr. juni 2011 er der således to piger. Den ene af pigerne peger i interviewet specifikt på at det til tider har været problematisk at være eneste pige i klassen. Hun har af den grund nydt at have valgfag sammen med andre elever i 3. g. På Høje-Taastrup Gymnasium har man optaget flere piger i indeværende skoleår i forbindelse med oprettelsen af endnu en klasse med en samfundsfaglig profil (se nedenfor). Ledelsen vurderer i interviewet at disse piger giver andre udfordringer end tidligere. Lærerne har oplevet at pigerne i denne klasse er mere socialt engagerede og i højere grad skal fastholdes i forbindelse med det faglige, men erfaringerne med disse nye studieretninger er begrænsede.

Frafald

Tabel 2 ovenfor viser at otte elever ud af i alt 31 er faldet fra undervejs. Størstedelen, nemlig seks elever, faldt fra i løbet af 1. g, mens to elever er faldet fra i løbet af 3. g. Frafaldet fordeler sig ligeligt på de tre forsøgsklasser. Årsagerne til at eleverne falder fra, er forskellige, og der er også forskellige opfattelser blandt de personer EVA har interviewet. Man kan groft skelne mellem autismerelaterede problemer og faglige problemer. De faglige problemer som nævnes i telefoninterviewene med de frafaldne elever, er af specifik art. Det kan handle om at de ikke har haft tysk i folkeskolen og derfor ikke kan klare kravene i dette fag, eller det kan handle om dysleksi. En af de frafaldne elever lider af dysleksi uden at skolen vidste det. Han vurderer selv at han muligvis kunne have klaret uddannelsen hvis de rette hjælpemidler havde været til rådighed.

De autismerelaterede problemer er ofte knyttet til følgediagnoser. Nogle af de frafaldne elever forklarede i telefoninterview med EVA at de led af angst eller stress og derfor ikke kunne klare arbejdsbyrden eller presset i forbindelse med prøver og eksamen. De frafaldne elever i denne gruppe vurderer ikke selv at det havde været muligt på nogen måde at fastholde dem på uddannelsen. En elev havde diabetes og kunne ikke overkomme en uddannelse på fuld tid. Skolen fritog i 2. g eleven for nogle fag, men vurderer at indsatsen skulle have været iværksat noget før. Andre elever begrundede især frafaldet med at de syntes det var vanskeligt at agere socialt med klassens øvrige elever.

3.3 Visitation

Allerede i forbindelse med devalueringen var skolerne meget bevidste om vigtigheden af visitationsprocessen. Det er svært at vurdere om frafaldet i de tre forsøgsklasser kunne have været begrænset gennem en forbedret visitationsproces, men begge skoler vurderede i forbindelse med devalueringerne at der var plads til forbedringer.

Regler eller procedurer for visitationsprocessen er ikke centralt fastsat, så skolerne har selv skullet udvikle procedurer og kriterier. Skolerne havde i udgangspunktet valgt forholdsvis ens procedurer som er beskrevet indgående i devalueringsrapporten. Skolerne har dog ændret enkelte procedurer efterfølgende. Samtidig er visitationsprocessen blevet mere omfattende i takt med at ansørgertallet er vokset. Der har typisk været flere ansøgere end der har været pladser. Derfor, forklarer lederne på de to skoler, er kriterierne relative og afhængige af ansøgerpuljen. Samtidig viser optagelsestallet på to af de tre forsøgsårgange at skolerne også vurderer eleverne ud fra et abso-

lut grundlag. Den første klasse på hhv. Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium var således ikke fyldt op til 10.

Kravene til at blive optaget i en af specialklasserne er at eleven er erklæret egnet fra folkeskolens/specialskolens side, har gennemført 9. eller 10. klasses statskontrollerede prøve og opfylder almindelige optagelsesbetingelser, herunder undervisning i 2. fremmedsprog, og har en diagnose på Aspergers syndrom. Udredningspapirer, uddannelsespapirer og eksamenspapirer har dannet baggrund for visitationen til de tre forsøgsklasser. Af devalueringen fremgik det at skolerne i nogle tilfælde opfattede disse papirer som mangelfulde eller misvisende. I lyset heraf har Høje-Taastrup Gymnasium sidenhen suppleret visitationsprocessen med interview med udvalgte ansøgere, hvilket også giver mulighed for at vurdere ansøgernes motivation.

Ligeledes har Høje-Taastrup Gymnasium siden 2009 udbudt særlige brobygningsforløb for potentielle ansøgere og inddraget lærernes observationer fra disse forløb i visitationsprocessen. Der er imidlertid ikke plads til alle interesserede på brobygningsforløbene. Ansøgere der ikke deltager i brobygningsforløb, får tilbudt at besøge skolen på en fastlagt dag. Paderup Gymnasium tilbyder ligeledes potentielle ansøgere et brobygningsforløb, men de deltager på ordinære brobygningshold og tilbydes i den sammenhæng en samtale med den ansvarlige uddannelsesleder om hvordan det vil være at gå i specialklassen. Forud for optagelsen afholder begge skoler informationsmøder.

Begge skoler fortæller at de i visitationsprocessen har valgt at optage de elever som de vurderede havde størst mulighed for at gennemføre uddannelsen. Man har således frasortet elever hvis autistiske træk eller følgediagnoser i for høj grad ville indvirke negativt på muligheden for at gennemføre uddannelsen. Høje-Taastrup Gymnasium fortæller ligeledes at det har frasortet enkelte elever der var for gode, og anbefalet dem at søge over i normalt tilbud. På Paderup Gymnasium mener man ikke at man har truffet sådanne ansøgere. Begge skoler vurderer at elever helst vil gå i en normalklasse og kun søger om optagelse i specialklassen hvis de er helt overbeviste om at en normalklasse ikke er en mulighed. Flere af ansøgerne har allerede negative erfaringer med normale gymnasiale tilbud.

Siden 2007 har begge skoler gjort sig erfaringer med hvilke andre faktorer det kan være væsentligt at være opmærksom på i visitationsprocessen. Ud over ansøgerens motivation kan ansøgernes alder være en indikator for deres mulighed for at gennemføre uddannelsen. Paderup Gymnasium har gode erfaringer med elever der er lidt mere modne end den gennemsnitlige gymnasieelev. Høje-Taastrup Gymnasium har oplevet at det har betydning hvornår diagnosen er stillet. En tidlig diagnose kan have positiv betydning. Begge skoler er i stigende grad blevet opmærksomme på vigtigheden af forældrenes opbakning og engagement (se også afsnit 7.3) og indtænker denne viden i forbindelse med visitationen.

3.4 Opsamling

Søgningen til de tre forsøgsuddannelser på Paderup Gymnasium og Høje-Taastrup Gymnasium viser at der er en interesse og et stort oplevet behov for det særlige gymnasieforløb for elever med Asperger. I takt med at uddannelsesstilbuddet er blevet kendt blandt UU-vejledere og i offentligheden, er interessen vokset. Størstedelen af eleverne gennemfører uddannelsen. Af de 20-25 procent der falder fra, er årsagerne både faglige og autismerelaterede, og størstedelen er faldet fra i 1. g. De faglige årsager er for eksempel manglende forudsætninger fra grundskolen for blandt andet fremmedsprog samt dysleksi. I gruppen af autismerelaterede årsager er problemerne især forbundet med følgediagnoser, og her vurderer eleverne selv at det ikke ville være muligt på nogen måde at fastholde dem.

Begge skoler har siden devalueringen – altså på de efterfølgende årgange – udviklet deres visitationsproces. Særligt på grund af mangelfuld og misvisende dokumentation fra udskolingen har de to gymnasier suppleret visitationsprocessen med blandt andet interview og erfaringer med eleverne fra brobygningsforløb – dog ikke for alle elever. De formelle krav til optagelse er tilgængelige på skolernes hjemmesider. Kriterierne i forbindelse med visitationen er dog ikke tilgængelige. Det hænger sammen med at vurderingen af den enkelte er relativ i forhold til den gruppe

der søger om optagelse det pågældende år, idet antallet af pladser ligger fast. Skolerne lægger vægt på at optage de elever der har bedst mulighed for at gennemføre forløbet. Erfaringerne fra de to skoler peger på at alder, en tidlig diagnose og forældrenes opbakning er positive faktorer i forhold til gennemførelse.

I lyset af det stigende ansøgertal forekommer det relevant med en tydeliggørelse af optagelseskriterierne. Det bør i den forbindelse sikres og synliggøres at alle ansøgere vurderes ens. Samtidig må det sandsynliggøres at skolerne – i lyset af det fornuftige kriterium om at optage de elever der har størst mulighed for at gennemføre uddannelserne – ikke optager elever på uddannelsen der kunne have klaret en ordinær uddannelse. Samtidig er det væsentligt at fastholde at ansøgere fra ressourcestærke hjem ikke skal have positiv særbehandling, selvom det er erfaringen at forældreopbakning er et centralt parameter for gennemførelse.

Det særlige gymnasieforløb for elever med Asperger er tilrettelagt som en traditionel gymnasieuddannelse. Forløbet adskiller sig ved at eleverne har færre valgmuligheder end foreskrevet i bekendtgørelsen, da skolerne har prioriteret hensynet til at undervise eleverne samlet i klassen højt. De valg som således er forhåndsdefinerede for forsøgsklasserne, er truffet dels ud fra forestillinger om hvilke præferencer denne elevgruppe har, dels ud fra flertalsafgørelser.

Skolerne har undervejs erfaret at forhåndsforestillingerne ikke nødvendigvis har holdt stik, og har derfor dels givet mulighed for at elever med manglende kompetencer i tysk kunne vælge et andet fremmedsprog som de så følger som enkeltinkluderede elever på et normalt sproghold, dels eksperimenteret med valg af kunstnerisk fag i 1. g. Man har dels prøvet at lade eleverne følge et kunstnerisk fag sammen med de øvrige elever i 1. g, dels afprøvet forskellige kunstneriske fag på de forskellige årgange. Man har ikke overført modellen for andet fremmedsprog til kunstneriske fag – altså forhåndsdefineret et fag, men givet mulighed for at eleverne kunne vælge et andet fag.

I forbindelse med at Høje-Taastrup Gymnasium i indeværende skoleår har oprettet to parallelle forsøgsklasser, har det fået mulighed for at tilbyde to forskellige kunstneriske fag og to forskellige studieretninger. På Paderup Gymnasium har man allerede på den første forsøgsårgang tilbudt to forskellige studieretninger. Retningerne varierede med hensyn til valg af fag på A-niveau (matematik eller engelsk), og flere elever har valgt begge fag – det ene som valgfag. Der er således ingen tvivl om at en øget volumen giver en større fleksibilitet og dermed bedre mulighed for at tilgodese elevernes individuelle præferencer. Der er dog også mulighed for fleksibilitet inden for en klasse som skolerne bør sigte mod at udnytte fuldt ud.

En anden mulighed for at tilgodese elevernes individuelle præferencer ville være at arbejde med en højere grad af enkeltinklusion i almenundervisningen i normalklasser. Denne tanke er i tråd med den fremherskende dagsorden nationalt og internationalt, men har ikke oprindeligt været tanken bag de her evaluerede forsøg.

4 Inklusion

Inklusion præger den politiske dagsorden i disse år. Der er et generelt fokus på at flytte børn og unge fra specialtilbud til normalundervisning. Denne dagsorden præger forsøgene med specialklasser for elever med Asperger for så vidt at skolerne med bevillingen fra og med 2008 dvs. fra første forsøgsårgang på Paderup Gymnasium og fra anden forsøgsårgang på Høje-Taastrup Gymnasium, blev forpligtet til at fokusere projektet på, hvilke muligheder, der kan etableres med henblik på at integrere de unge både fagligt og socialt i de ordinære gymnasieklasser. Det betyder, ifølge bevillingsbrevene at der i de nye forløb i højere grad visiteres i forhold til handicap-grupper, som skønnes i et videre omfang at kunne integreres i normalforløb.

Inklusion er et begreb der kan defineres på mange måder. Det bruges både overlappende med og afgrænset fra beslægtede begreber som integration og rummelighed. Når vi i dette kapitel beskriver skolernes forsøg på at inkludere elever med Asperger, er det først og fremmest på baggrund af formuleringerne i bevillingsbrevene og altså ikke med udgangspunkt i en særlig definition af begrebet.

Først beskriver vi i afsnit 4.1 erfaringerne med at integrere eleverne i undervisning sammen med andre elever (herefter faglig inklusion). Hernæst beskriver vi i afsnit 4.2 erfaringerne med elevernes deltagelse i skolens ekstracurriculære aktiviteter.

4.1 Deltagelse i almenundervisningen

I afsnit 3.1 beskrev vi eksempler på faglig inklusion i løbet af 1. g. Erfaringerne er gjort med de elever der har valgt et andet fremmedsprog end tysk. Desuden gennemførte man på første forsøgsårgang i Høje-Taastrup idrætsundervisningen sammen med en anden klasse. I Paderup har man på en senere årgang eksperimenteret med at lade eleverne deltage på normale hold i deres kunstneriske fag i 1. g. for derigennem at tilgodese elevernes individuelle ønsker til kunstnerisk fag. Vurderingen på skolerne er at disse forsøg i 1. g ikke er vellykkede. Størstedelen af eleverne med Asperger magter ikke den sociale dimension af inklusionen på dette tidspunkt i uddannelsen. Paderup Gymnasium gennemfører derfor igen det kunstneriske fag samlet på baggrund af flertallets foretrukne fag, og i Høje-Taastrup har man siden 2008 gennemført idrætsundervisning for elever med Asperger på tværs af årgange således at eleverne alene er sammen med andre elever med Asperger. Gennemsnitskarakteren i idræt steg fra 5,7 på første årgang til 8,0 på anden årgang (se afsnit 5.2). Det kan naturligvis ikke afgøres i hvor høj grad dette skyldes ændringen i organiseringen af idrætsundervisningen.

Hvad angår 2. fremmedsprog, er erfaringerne også primært dårlige. I forbindelse med devalueringen vurderede lærerne på Høje-Taastrup Gymnasium at det fungerede godt i et enkelt tilfælde, men dårligt i de to andre tilfælde hvor eleverne var isolerede og ikke deltog aktivt i undervisningen. Efter 3. g fortalte en ellers velfungerende elev at han havde været glad for spansk indtil midten af 2. g fordi han havde en veninde på spanskholdet som han arbejdede godt sammen med, men da hun stoppede i midten af 2. g, havde han følt sig isoleret. Eksemplet illustrerer at det kan være meget situationsafhængigt om den faglige inklusion fungerer. Alle tre elever som på de tre forsøgsårgange var fagligt inkluderet i et andet fremmedsprog, har dog gennemført uddannelsen, og på trods af skolernes relativt negative vurderinger heraf har de trods alt vurderet at det er bedre end alternativet, nemlig at tvinge elever med ingen eller få forudsætninger til fortsættelse.

Valgfag

I 3. g har eleverne i forsøgsklasserne ligesom andre elever skullet vælge valgfag. Afhængigt af studieretning og andet fremmedsprog har eleverne skullet vælge et eller to valgfag. Således har eleverne på de første årgange i hhv. Høje-Taastrup og Paderup som udgangspunkt haft to valgfag, mens anden årgang i Høje-Taastrup der automatisk havde A-niveau i fysik, har haft et valgfag. Eleverne har kunnet vælge de samme fag som skolens øvrige elever. Eleverne i de tre forsøgsklasser har fordelt sig på følgende valgfag:

Tabel 3
Valgfag i forsøgsklasserne

Høje-Taastrup Gymnasium, 1. forsøgsårgang	Høje-Taastrup Gymnasium, 2. forsøgsårgang	Paderup Gymnasium, 1. forsøgsårgang
Engelsk A	Erhvervsøkonomi C	Biologi B
Fysik A	Filosofi C	Filosofi C
Kemi A	Kemi A	Fysik A
Psykologi C	Psykologi C	Tysk A
	Kommunikation/IT C	

Kilde: Skolernes selvevalueringsrapporter samt interview med eleverne

Erfaringerne er blandede, men på baggrund af de tre forsøgsklasser er der ikke belæg for at konkludere at inklusionen fungerer bedre i nogle fag end i andre. Umiddelbart bliver Asperger-elevernes særtræk mest tydelige i de mindre eksakte fag som fx psykologi hvor meget af undervisningen er baseret på samtale. Da elever med Asperger er forskellige, kan et "samtalefag" betyde både at elever med Asperger "gemmer sig" og ikke deltager, og at elever med Asperger der er dominerende, fylder uforholdsmæssigt meget i samtalerne. På begge skoler har man oplevet at sidstnævnte har provokeret nogle af de andre elever. Dette bekræftes i et af interviewene med andre elever.

I et mere eksakt fag som fysik fortæller en lærer at det har været vanskeligt at få eleverne med Asperger til at samarbejde, både indbyrdes og med de andre elever. Dette var på et lille hold med i alt seks elever. På et tyskhold med 25 elever i Paderup havde læreren været skeptisk på forhånd, men blev positivt overrasket og oplevede at de to elever med Asperger bidrog som faglige drivkræfter på holdet. En af de øvrige elever på dette tyskhold fortalte imidlertid at netop disse elever havde taget urimeligt meget af lærernes tid og opmærksomhed pga. deres interesse for faget. Overordnet set vurderer skolerne dog at små hold er at foretrække, og at man i den individuelle vejledning af elever derfor skal have fokus på at indtænke størrelsen på valgfagene.

Størstedelen af eleverne med Asperger er meget velbegavede. Dette er også en del af deres selvforståelse, hvilket kan forstærke tendensen hos nogle elever til at dominere undervisningen. Selv forklarer nogle af eleverne med Asperger at de opfatter de andre elever som useriøse og overfladiske og derfor er skeptiske over for gruppearbejde i valgfagene. Omvendt er der flere eksempler på normalt begavede elever med Asperger der til tider føler sig fagligt klemt i stamklassen fordi klassekammeraterne er meget velbegavede, og som derfor, forklarer de under interviewene, oplever en styrkelse af selvtilliden ved at komme ud på valghold og dér opleve sig selv som fagligt dygtige. En anden elev beskriver tonen i stamklassen som hård pga. elevernes konkrete og direkte tilgang til tingene. Eleven beskriver undervisningen på valgholdene som en slags oase hvor man pga. klassestørrelsen ikke er på hele tiden. Omvendt vurderer ledelsen at det er krævende for mange elever med Asperger at være inkluderet på valghold, og at de derfor giver udtryk for lettelse når de kommer tilbage til stamklassen.

Samlet set er eleverne med Asperger delte i deres vurderinger. Nogle giver udtryk for at de kunne tænke sig mere faglig inklusion, andre opfatter det som et nødvendigt onde. Ledelserne på begge skoler vurderer at niveauet er passende. En udvidelse ville ikke bare have konsekvenser for elever med Asperger, men også for de andre elever. Det er erfaringen at undervisningen på valghold hvor der deltager elever med Asperger, i et vist omfang tilrettelægges mere struktureret og lærerstyret og mindre varieret end normalt af hensyn til Asperger-elevernes behov. Dette er, vurderer ledelsen, nødvendigt, og af samme grund prioriterer skolerne at benytte lærere på valgholdene

som allerede kender eleverne med Asperger. Men det er ikke nødvendigvis befordrende for de øvrige elevers oplevelse af undervisningen. I selvevalueringsrapporten skriver Høje-Taastrup Gymnasium at den faglige inklusion kun fungerer pga. en stor velvilje fra både lærere og elever. Skolen har af samme grund valgt at give lærerne på disse valghold ekstra tid til forberedelse svarende til den tid lærerne i forsøgsklasserne får.

4.2 Deltagelse i skolens sociale liv

I interviewet med eleverne med Asperger fremhæver enkelte det sociale aspekt forbundet med at have valgfag på almindelige hold i 3. g. Både elever med Asperger og andre elever giver eksempler på at der i valgfagene er opstået sociale kontakter mellem elever med Asperger og andre elever. Det overordnede billede er imidlertid at eleverne primært har sociale kontakter i egen klasse, og i det omfang der er kontakt mellem elever med Asperger og andre elever, er det kontakter der opstår i frikvartererne eller gennem ekstracurriculære aktiviteter. Eksempler på social interaktion er elever med Asperger der har deltaget i skolekomedie, elevrådsarbejde, forårskoncert, lancierfest o.l. Morgensamlinger og spisefrikvarterer nævnes som yderligere eksempler på at nogle elever med Asperger deltager på lige fod med andre elever, dog, skriver Høje-Taastrup Gymnasium i sin selvevalueringsrapport, ofte i rollen som tilskuer.

Det overordnede indtryk er igen at eleverne med Asperger er meget forskellige. Ud fra interviewene med de øvrige elever på skolen udkrystalliserer tre overordnede grupper sig: en gruppe der har stor lyst til interaktion og selv opsøger den, en gruppe med et lille behov som i høj grad bliver i klasselokalet eller, på Høje-Taastrup Gymnasium, i Asperger-fløjen, og endelig en gruppe der har udviklet sig over det treårige forløb i retning af stadig mere social interaktion. Denne udvikling kan ses i sammenhæng med at elever med Asperger først i 3. g vurderes at være modne til faglig inklusion, jf. afsnit 3.1. Nogle af de øvrige elever er dog inde på at man med lidt mere information og støtte fra skolernes side kunne have hjulpet denne gruppe med interaktion tidligere i forløbet.

På Paderup Gymnasium peger eleverne – både dem med Asperger og de øvrige elever – på at der kan være en omvendt sammenhæng mellem graden af interaktion Asperger-eleverne imellem og graden af interaktion mellem elever med Asperger og andre elever. I takt med at nogle elever med Asperger knytter bånd internt, (for)bliver interessen for social interaktion med andre elever lille. Nogle af de øvrige elever beskrev i interviewet at denne gruppe elever "spiller Asperger-kortet", forstået således at de dyrker det at være anderledes i et miljø hvor det er acceptabelt.

På Høje-Taastrup Gymnasium giver man i selvevalueringsrapporten udtryk for den modsatte oplevelse, nemlig at der i takt med at der er kommet flere årgange/klasser med elever med Asperger, er opstået et fællesskab mellem en gruppe elever på tværs af klasserne, og at dette fællesskab giver den tryghed der skal til for at eleverne også engagerer sig i skolens øvrige aktiviteter. Skolen tillægger i den sammenhæng den fysiske indretning stor betydning og vurderer at det er en stor fordel for fællesskabet Asperger-klasserne imellem at være samlet i en separat fløj. På Paderup Gymnasium har man omvendt fortsat gode erfaringer med fysisk at placere elever med Asperger tæt på de øvrige klasser på samme årgang.

Det mest overraskende for skolerne har været den gruppe af elever med Asperger der gerne har villet den sociale interaktion, og den fælles erfaring er at Asperger-eleverne skal have muligheden for at deltage sammen med de andre elever hvis de vil, fx i idrætsdage o.l. Igennem de tre-fire år med Asperger-klasser har skolerne udviklet større mod til at lade eleverne gennemføre ekstracurriculære aktiviteter. Det gælder ikke blot de aktiviteter som eleverne deltager i sammen med skolens andre elever, men også aktiviteter som ekskursioner, studieture o.l. Her tvivlede man oprindeligt på om det var muligt og gavnligt for eleverne med Asperger at deltage, men på begge skoler har erfaringerne været positive.

4.3 Opsamling

Skolerne har gjort sig forskellige erfaringer med inklusion i almenundervisningen i normalklasserne og vurderer samstemmende at mulighederne for inklusion i de tre forsøgsklasser er udnyttet fuldt ud. Begge skoler pointerer at elevens individuelle behov er afgørende for den mulige grad af

inklusion, men det er et fælles træk at inklusion i normalundervisningen opfattes som problematisk i 1. og 2. g., mens eleverne i 3. g har opnået en fortrolighed med skolen, undervisningen og strukturerne der gør det muligt at inkludere dem på normale hold i begrænset omfang. Denne vurdering er i tråd både med oplevelsen af at elever med Asperger er længere tid end andre elever om at udvikle sociale kompetencer, men at der sker en markant udvikling i løbet af gymnasietiden, og med en generel viden om at elever med Asperger har brug for nogle faste rammer og strukturer.

Samtidig må det siges at være heldigt at der ifølge skolerne er disse sammenhænge mellem elevernes udvikling over tid og muligheden for inklusion, da strukturerne i bekendtgørelsen og skolerne udmøntning af denne i forbindelse med Asperger-klasserne betyder at eleverne i 3. g. er tvunget til en vis grad af inklusion i normale klasser i forbindelse med valgfagsundervisningen i 3. g. Skolerne lægger stor vægt på at eleverne i forsøgsklassen er meget forskellige og udvikler sig forskelligt, og samtidig må man hæfte sig ved at eleverne i forsøgsklasserne udtrykker sig meget forskelligt om inklusion i almenundervisningen. Nogle ville gerne have haft mere – af forskellige grunde – og nogle ville gerne have haft mindre. Skolerne har fundet en gennemsnitsmodel der også fungerer i forhold til strukturerne i gymnasiet.

Generelt gør skolerne en stor indsats for at skærme eleverne i forsøgsklasserne, men man kan – ud fra en inklusionsbetragtning – stille spørgsmål til om denne skærmende gennemsnitsmodel er hensigtsmæssig i forhold til at forberede den enkelte elev bedst muligt på efterfølgende videregående uddannelse hvor der ikke tages de samme hensyn. En højere grad af inklusion (af nogle elever) ville dog skulle sammentænkes dels med en højere grad af undervisningsdifferentiering og en strategi herfor på de ordinære hold, dels med de begrænsninger der ligger i bekendtgørelsen i forhold til hvilke fag der skal følges i stamklasser hhv. på valghold.

Og endelig må spørgsmålet om inklusion ses i forhold til en anden fremherskende dagsorden, nemlig dagsordenen om trivsel. Om eleverne i forsøgsklasserne kunne have gennemført en gymnasial uddannelse med en højere grad af inklusion i normalundervisningen, forbliver et hypotetisk spørgsmål. Forældrene til eleverne i klassen fremhæver imidlertid det faktum at mange elever ved at gå i specialklassen har opnået en højere grad af trivsel end tidligere. De har oplevet ikke at være anderledes end resten af klassen, og dette har givet dem en selvtillid og en positiv erfaring der kan være befordrende for muligheden for at gennemføre en videregående uddannelse.

5 Elevernes udbytte

I devalueringen efter 1. g var hovedkonklusionen at eleverne med Asperger så ud til at klare sig godt fagligt, men evalueringen udtrykte bekymring for om eleverne ville kunne indfri de overfaglige mål i uddannelsen. I dette kapitel følger vi op på dette spørgsmål, idet vi på skift fokuserer på skolernes måde at arbejde med elevernes kompetencer på og på resultatet af dette arbejde. Først ser vi i afsnit 5.1 og 5.2 på overordnede forhold omkring eksamen og elevernes resultater i form af karakterer. Dernæst stiller vi skarpt på specifikke prøver og runder af med en overordnet vurdering af elevernes overfaglige kompetencer.

To prøver vakte særlig bekymring efter 1. g. Det var den forestående prøve i almen studieforbereelse (AT) og studieretningsprojektet. Begge prøver er nyskabelser efter gymnasireformen, og der har generelt været vanskeligheder for lærere og elever forbundet med implementeringen af disse prøver. Især AT har skabt udfordringer fordi målene er meget abstrakte. Begge nyskabelser stiller krav til eleverne om selvstændighed og evnen til at tænke flerfagligt. Resultaterne af disse prøver er derfor gode indikatorer for elevernes opfyldelse af de overfaglige krav i uddannelsen. Vi har derfor inddraget vurderinger fra censorer ved den mundtlige prøve i AT.

Devalueringsrapporten indeholdt udførlige beskrivelser af skolernes pædagogiske tiltag over for målgruppen. I denne rapport fokuserer vi derfor på tiltagene i forbindelse med de nævnte nyskabelser – begge dele i 3. g – og på skolernes indsats i forbindelse med skriftlighed som devalueringen udpegede som en væsentlig udfordring.

5.1 Studentereksamen

De i alt 23 elever der havde gennemført de tre år i en af de tre forsøgsklasser, gik til eksamen på normale vilkår og bestod. Blandt de interviewede lærere er der nu som i forbindelse med devalueringen nogle der mener at et fireårigt forløb ville være godt for mange elever med Asperger set i lyset af at deres modning og udvikling af sociale kompetencer har fundet sted, men er sket langsommere end hos eleverne i de øvrige klasser. Andre lærere hæfter sig ved at elever med Asperger generelt er fagligt stærke og derfor skal have mulighed for at komme ud og i gang med en videregående uddannelse efter tre år. I selvevalueringen fra Høje-Taastrup fremlægges overvejelser om hvorvidt det treårige forløb stresser elever med Asperger unødigt, men vurderingen er at eleverne generelt bruger for meget tid på skriftlige opgaver, og at et længere forløb med mere tid kunne risikere at forværre dette problem snarere end at afhjælpe det. Ledelserne på begge skoler fortæller at de har været meget opmærksomme på at præsentere uddannelsen som en almindelig treårig uddannelse, idet en eventuel udvidelse til fire år ville bero på en individuel ansøgning. I et enkelt tilfælde havde man i Paderup planlagt et fireårigt forløb for en elev med dårligt helbred, men eleven gik ud i løbet af 3. g, så det blev ikke aktuelt.

Tilsvarende overvejelser gør sig gældende i forbindelse med dispensationer. Dispensationer søges individuelt og efter en nøje afvejning af den enkelte elevs behov. I de tre forsøgsklasser er der i forbindelse med eksamen givet nogle dispensationer som fremgår af tabel 4. Ud over dispensationerne har skolerne taget forskellige hensyn i eksamensplanlægningen. I Paderup valgte man at lade nogle af eleverne forberede sig til de mundtlige prøver hver dag i et lokale på skolen. Lærerne fortalte desuden under interviewet at de havde gennemført ekstra prøveeksaminer med klassen for at forberede den bedst muligt. Til de skriftlige prøver lod man eleverne sidde i deres sædvanlige klasselokale. I Høje-Taastrup var der kun én elev der havde fået tildelt ekstra tid, som sad alene. De øvrige elever havde ønsket at sidde i idrætshallen sammen med resten af eleverne, men bagerst langs med væggen.

Tabel 4
Dispensationer ved eksamen

	Mundtlige prøver	Skriftlige prøver
Høje-Taastrup Gymnasium, 1. forsøgsårgang	• Ingen dispensationer	• 1 elev havde længere tid pga. læseproblemer
Høje-Taastrup Gymnasium, 2. forsøgsårgang	• 3 elever fik længere forberedelsestid fordi de er langsomme læsere	• 3 elever fik længere tid fordi de er langsomme læsere
Paderup Gymnasium, 1. forsøgsårgang	<ul style="list-style-type: none"> • 2 elever fik længere forberedelsestid, en fordi han er en langsom læser, en for at minimere stressniveauet inden forberedelsen • 1 elev havde en ikke-faglig bisidder med til forberedelsen for at fastholde koncentrationen • 3 elever fik ekstra eksaminationstid pga. lang latenstid 	• 3 elever fik ekstra tid, en for at mindske stressniveauet, to pga. lang latenstid

Kilde: Skolernes selvevalueringer

Censorerne oplevelse af prøven i AT

EVA har talt med seks censorer ved den mundtlige prøve i AT. På Høje-Taastrup Gymnasium var kun en af censorerne blevet gjort bekendt med at eleverne havde Asperger, inden eksamen. Det var først efter prøven at de andre censorer fik at vide at der var tale om elever med Asperger. Enkelte af censorerne havde hæftet sig ved at eleverne virkede lidt nørdede, men tænkte ikke nærmere over dette. Generelt udtrykker censorerne sig positivt om at de ikke vidste at eleverne havde Asperger, inden prøven.

Ifølge interview med censorerne på Paderup Gymnasium havde de inden eksamen fået at vide at der var tale om elever med Asperger, blandt andet fordi tre elever havde fået ekstra prøvetid på grund af lang latenstid. Censorerne mener dog ikke at denne viden har gjort en forskel i bedømmelsen. En censor bemærker dog at vedkommende var mere opmærksom på at lade eleven tale lidt længere for ikke at afbryde elevens koncentration.

Hverken censorerne på Høje-Taastrup Gymnasium eller censorerne på Paderup Gymnasium oplever at der bliver taget særlige hensyn i prøvesituationen til eleverne med Asperger. Censorerne oplevede i høj grad prøven som en normal prøve. De bemærkede dog at lærerne var meget rolige og gode til at aflæse deres elever. Flere af censorerne roser i interviewene eksaminator for at være nærværende, rolig og god til at håndtere eleverne forskelligt. En censor nævner at det var en god inspiration til hvordan svage elever skal takles. Samme censor nævner som et forbedringspunkt at det ville være godt med fem minutter mere mellem eksaminationerne til at begrunde karakteren. Censorens oplevelse var at eleverne havde behov for en grundigere forklaring på og eksemplificering af hvad de skulle have gjort bedre.

5.2 Eksamensresultater

Dette afsnit indeholder karakterdata fra de tre forsøgsklasser. Tabel 5 viser nøgletal i form af gennemsnit, samlet og fordelt på skriftlige og mundtlige karakterer og på årskarakterer og eksamenskarakterer. I de efterfølgende tabeller følger karaktererne i de enkelte fag.

Tabel 5
Elevernes karaktergennemsnit

	Årskarakter, mundtlig	Prøvekarakter, mundtlig	Årskarakter, skriftlig	Prøvekarakter, skriftlig	Eksamensresultat
Høje-Taastrup Gymnasium, 1. årgang	6,6	7,3	5,6	4,7	6,7
Høje-Taastrup Gymnasium, 2. årgang	7,7	8,8	7,5	7,0	8,1
Paderup Gymnasium	6,6	7,5	6,8	5,8	6,9

Kilde: karakterdata fra skolerne

Tabel 5 bekræfter indtrykket fra evalueringen af at eleverne i forsøgsklasserne klarer sig pænt fagligt. Deres samlede eksamensresultater ligger tæt på middelkarakteren 7. Af tabellen kan det ses at Høje-Taastrup Gymnasiums anden årgang med et højt gennemsnit på 8,1 skiller sig lidt ud fra de øvrige klasser med gennemsnit på 6,7 og 6,9. Gennemsnittene dækker over en spredning på karakterskalaen fra 4,5 som laveste gennemsnit i alle tre klasser til 10,7 som højeste gennemsnit på begge årgange på Høje-Taastrup Gymnasium og 11,2 som højeste gennemsnit på Paderup Gymnasium. I forbindelse med disse tal skal der tages højde for at nogle elever har fået korrigeret deres gennemsnit, da de har haft fem fag på A-niveau. Det gælder to elever på begge årgange i Høje-Taastrup og en elev i Paderup.

Tabellen viser et tydeligt billede af at eleverne klarer sig bedre mundtligt end skriftligt. Med årskaraktererne i Paderup som eneste undtagelse gælder dette for både årskarakterer og eksamenskarakterer i alle forsøg. Forskellen mellem mundtlige og skriftlige karakterer er størst for eksamenskaraktererne. Det er nemlig sådan at alle tre klasser får bedre eksamenskarakterer end årskarakterer i de mundtlige fag. Forskellen er på 0,7-1,1 karakterpoint. Til gengæld gælder det for alle klasser at de skriftlige eksamenskarakterer er lavere end årskaraktererne. Her ses en forskel på 0,5-1,1 karakterpoint.

De følgende tabeller viser detaljerede oversigter over karaktererne i de enkelte fag.

Høje-Taastrup Gymnasium, første årgang

Tabel 6 og 7 viser karaktergennemsnittet fordelt på fag for 1. årgang på Høje-Taastrup Gymnasium. Tabellen er delt op i årskarakterer og prøvekarakterer. Foruden gennemsnittet viser tabellen antallet af elever samt den højeste og den laveste karakter der er givet i hvert fag. Tabel 6 viser elevernes mundtlige karakterer, mens tabel 7 viser de skriftlige karakterer.

Tabel 6
Høje-Taastrup Gymnasium, første årgang, mundtlige karakterer

	Årskarakter				Prøvekarakter			
	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Antal elever	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Antal elever
Dansk A	12	4	6,9	7	12	4	8,1	7
Matematik A	12	4	6,4	7	-	-	-	-
Fysik A	12	4	7,7	3	12	7	9,5	2
Fysik B	7	7	7,0	3	-	-	-	-
Historie A	12	2	7,7	7	-	-	-	-
Kemi A	12	4	7,7	3	4	0	2,0	2
Kemi B	7	4	4,6	5	7	7	7,0	4
Engelsk A	7	7	7,0	2	12	10	11,0	2
Engelsk B	10	0	7,2	5	12	10	6,5	5
Tysk B	12	0	4,6	5	10	2	6,0	2
Fransk B	2	2	2,0	1	4	4	4,0	1
Spansk A	4	4	4,0	1	-	-	-	-
Billedkunst C	10	7	7,9	7	-	-	-	-
Biologi C	12	4	8,4	7	10	4	7,8	7
Idræt C	7	4	5,7	7	-	-	-	-
Oldtidkundskab C	12	2	6,5	7	-	-	-	-
Psykologi C	12	2	6,0	5	10	2	6,0	5
Religion C	12	2	7,0	7	-	-	-	-
Samfundsfag C	12	2	6,1	7	10	4	7,0	7
AT	-	-	-	-	12	7	9,0	7

Kilde: Karakterdata fra skolen

Tabel 7
Høje-Taastrup Gymnasium, første årgang, skriftlige karakterer

	Årskarakter				Prøvekarakter			
	Højeste karakter	Laveste karakter	Gennemsnit	Antal elever	Højeste karakter	Laveste karakter	Gennemsnit	Antal elever
Dansk A	7	2	4,4	7	7	0	3,2	7
Matematik A	12	0	5,0	7	12	4	6,0	7
Fysik A	12	4	7,7	3	4	4	4	1
Fysik B	10	7	7,8	4	-	-	-	-
Kemi A	12	4	7,7	3	10	0	4,6	3
Kemi B	4	2	3,5	4	-	-	-	-
Engelsk A	10	2	6,0	2			4,0	
Engelsk B	10	2	7,2	5	-	-	-	-
Tysk B	12	2	5,0	5	-	-	-	-
Fransk B	2	2	2	1	-	-	-	-
Spansk A	2	2	2	1	0	0	0	1
Studieretningsprojekt	-	-	-	-	12	2	5,8	7

Kilde: Karakterdata fra skolen

I tabel 6 og 7 er der overordnet en forskel mellem elevernes års- og prøvekarakterer. Gennemsnittet af elevernes skriftlige årskarakterer er 5,6, og det ses at elevernes prøvekarakterer inden for denne dimension er væsentligt dårligere med et gennemsnit på 4,7. Dette er et fald på 0,9 karakterpoint. Hvad angår de mundtlige karakterer, forbedrer elevernes resultater sig til eksamen fra 6,6 i årskarakter til 7,3 i prøvekarakterer.

Forskellen mellem elevernes mundtlige og skriftlige karakterer fremstår tydeligst i faget dansk hvor elevernes gennemsnitlige skriftlige karakter er langt lavere end den mundtlige. Klassens gennemsnitlige eksamenskarakter mundtligt er 8,1 med den højeste karakter på 12 og den laveste på 4. Det skriftlige prøvegennemsnit er på 3,2 hvor den højeste karakter er 7 og den laveste 0. Elevernes samlede gennemsnit er dermed faldet med 4,1 karakterpoint.

Ud fra karaktererne at dømme har eleverne generelt svært ved idræt (gennemsnit på 5,7 i årskarakter med en spredning mellem 4 og 7) og ved andet fremmedsprog. Det gælder både tysk B hvor gennemsnittet er på 4,6 i mundtligt og 5,0 skriftligt, og spansk og fransk hvor eleverne har været inkluderet på normalhold. Eleverne har fået henholdsvis 2 og 4 i den mundtlige dimension af fagene og 2 i den skriftlige dimension. Der er en spredning i kemi hvor elever på B-niveau har klaret sig dårligt med et gennemsnit på 4,6 mundtligt og 3,5 skriftligt, mens eleverne på A-niveau har fået middelkarakterer.

I de tværfaglige prøver er der stor spredning mellem karaktererne. Alle elever har bestået begge prøver, men med karakterer mellem 2 og 12. Studieretningsprojektet resulterer i et gennemsnit på 5,8, mens klassen har et gennemsnit på 9,0 i AT.

Høje-Taastrup Gymnasium, anden årgang

Tabel 8 og 9 viser karaktergennemsnittet fordelt på fag for 2. årgang på Høje-Taastrup Gymnasium. Tabellen er delt op i årskarakterer og prøvekarakterer. Foruden gennemsnittet viser tabellen antallet af elever samt den højeste og den laveste karakter der er givet i hvert fag. Tabel 8 viser elevernes mundtlige karakterer, mens tabel 9 viser de skriftlige karakterer.

Tabel 8
Høje-Taastrup Gymnasium, anden årgang, mundtlige karakterer

	Årskarakter				Prøvekarakter			
	Højeste karakter	Laveste karakter	Gennemsnit	Antal elever	Højeste karakter	Laveste karakter	Gennemsnit	Antal elever
Dansk A	12	2	6,3	9	12	12	12	2
Matematik A	10	4	7,7	9	12	2	8,1	9
Fysik A	10	0	7,7	9	12	0	7,9	9
Historie A	12	2	9,0	9	12	4	10,8	8
Kemi A	12	12	12	1	12	12	12	1
Kemi B	10	4	8,1	8	12	2	7,3	8
Engelsk B	10	4	7	9	12	4	8,8	9
Tysk B	10	2	6,1	8	12	10	11,0	2
Spansk A	10	10	10	1	-	-	-	-
Mediefag C	10	4	7,8	8	-	-	-	-
Biologi C	10	0	8,6	9	-	-	-	-
Filosofi C	12	7	8,7	3	-	-	-	-
Erhvervsøkonomi C	12	12	12	1	-	-	-	-
Kommunikation/it C	4	4	4	1	4	4	4	1
Idræt C	10	4	8,0	9	-	-	-	-
Oldtidskundskab C	10	4	7,3	9	-	-	-	-
Psykologi C	10	2	8,0	4	-	-	-	-
Religion C	12	2	7,8	9	-	-	-	-
Samfundsfag C	12	0	7,4	9	12	4	8,9	8
AT	-	-	-	-	12	4	9,2	9

Kilde: Karakterdata fra skolen

Tabel 9
Høje-Taastrup Gymnasium, anden årgang, skriftlige karakterer

	Årskarakter				Prøvekarakter			
	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Antal elever	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Antal elever
Dansk A	12	4	7,1	9	12	4	6,9	7
Matematik A	12	4	7,0	9	12	0	5,8	9
Fysik A	12	0	8,7	9	12	0	6,0	9
Kemi A	12	12	12,0	1	12	12	12,0	1
Kemi B	10	4	8,7	7	-	-	-	-
Engelsk B	10	2	5,9	9	-	-	-	-
Tysk B	10	4	7,0	8	-	-	-	-
Spansk A	10	10	10,0	1	7	7	7,0	1
Studieretningsprojekt	-	-	-	-	12	4	8,6	9

Kilde: Karakterdata fra skolen

Generelt set har 2. årgang på Høje-Taastrup Gymnasium et bedre gennemsnit end første årgang på samme gymnasium. I den mundtlige dimension er elevernes gennemsnitlige årskarakter på 7,7, mens gennemsnittet af eksamensresultaterne er på 8,8. Elevernes gennemsnitlige årskarakter i de skriftlige fag er på 7,5 hvorefter gennemsnittet falder til 7,0 til eksamen.

Forskellen mellem årskarakterer og prøvekarakterer i de skriftlige fag er således ikke nær så stor på denne årgang som på første årgang, og der er heller ingen fag der skiller sig mærkbart ud i den forbindelse. I matematik er der dog en forskel på elevernes karakterer ved den mundtlige og den skriftlige prøve. Det mundtlige prøvegennemsnit er på 8,1 med en spredning mellem 2 og

12. Det skriftlige prøvegennemsnit er på 5,8, og karaktererne ligger mellem 0 og 12. Med en forskel på 2,3 karakterpoint er det iøjefaldende at eleverne har klaret sig betydeligt bedre til de mundtlige prøver.

Fremmedsprog er også i denne klasse de mest problematiske fag om end eleverne klarer sig pænt med et gennemsnit i tysk B på 6,1 (mundtligt) og 7,0 (skriftligt) og et gennemsnit i engelsk B på 5,6 (skriftligt) og 7,3 (mundtligt). I de sprogfag hvor eleverne med Asperger er inkluderet på almindelige hold, klarer de sig på 2. årgang pænt. Eleven der har spansk, får 10 i både mundtlig og skriftlig fremstilling. Der er 4 elever der har psykologi på C-niveau. Deres gennemsnitlige årskarakt er på 8,0 fordelt på karakterer fra 2 til 10.

I modsætning til 1. årgang på Høje-Taastrup Gymnasium klarer 2. årgang sig godt i idræt med et gennemsnit på 8,0 hvor karaktererne er placeret mellem 4 og 10 på karakterskalaen. Klassen klarer sig også godt både i AT og i studieretningsprojektet. Den har her opnået et gennemsnit på 9,2 hhv. 8,6. I begge tilfælde er karaktererne fordelt mellem 4 og 12.

Paderup Gymnasium, første årgang

Tabel 10 og 11 viser karaktergennemsnittet fordelt på fag for 1. årgang på Paderup Gymnasium. Tabellen er delt op i årskarakterer og prøvekarakterer. Foruden gennemsnittet viser tabellen antallet af elever samt den højeste og den laveste karakter der er givet i hvert fag. Tabel 10 viser elevernes mundtlige karakterer, mens tabel 11 viser de skriftlige karakterer.

Tabel 10

Paderup Gymnasium, første årgang, mundtlige karakterer

	Årskarakter				Prøvekarakter			
	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Antal elever	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Antal elever
Dansk A	12	7	7,9	7	12	4	9,1	7
Matematik A	10	4	6,4	5	12	2	7,0	5
Matematik B	7	2	4,5	2	10	4	7,0	2
Fysik A	12	4	6,7	3	12	4	6,7	3
Fysik B	7	4	5,5	4	-	-	-	-
Historie A	12	2	5,7	7	-	-	-	-
Kemi C	12	4	6,9	7	-	-	-	-
Engelsk A	10	7	8,2	5	12	4	7,4	5
Engelsk B	10	10	10	2	12	10	11,0	2
Tysk A	10	10	10	2	12	12	12	1
Tysk B	2	10	5,4	5	-	-	-	-
Filosofi C	7	4	4,8	4	-	-	-	-
Billedkunst B	7	7	7	1	-	-	-	-
Billedkunst C	12	4	8,3	6	10	4	7,0	6
Biologi B	7	7	7	1	12	12	12	1
Biologi C	12	7	7,8	6	-	-	-	-
Idræt C	10	4	7,0	7	-	-	-	-
Oldtidskundskab C	10	4	5,3	7	10	2	5,4	5
Religion C	12	0	5,0	7	4	4	4,0	1
Samfundsfag B	10	4	6,6	7	12	0	5,6	7
AT	-	-	-	-	12	4	8,6	7

Kilde: Karakterdata fra skolen

Tabel 11
Paderup Gymnasium, første årgang, skriftlige karakterer

	Årskarakter				Prøvekarakter			
	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Antal elever	Højeste karakter i klassen	Laveste karakter i klassen	Gennemsnit for klassen	Antal elever
Dansk A	12	4	8,6	7	10	4	3,4	7
Matematik A	12	4	6,2	5	12	7	7,0	5
Matematik B	7	2	5,5	2	-	-	-	-
Fysik A	12	2	7,0	3	10	0	5,7	3
Fysik B	7	4	5,5	4	7	4	5,5	4
Engelsk A	7	4	6,4	5	7	4	5,2	5
Engelsk B	10	7	8,5	2	-	-	-	-
Tysk A	10	10	10,0	2	10	10	10	1
Tysk B	7	2	5,0	5	-	-	-	-
Biologi B	4	4	4,0	1	-	-	-	-
Studieretningsprojekt	-	-	-	-	12	4	7,3	7

Kilde: Karakterdata fra skolen

På Paderup Gymnasiums 1. årgang ses samme tendens som på Høje-Taastrup Gymnasium. Overordnet er elevernes gennemsnit bedre i den mundtlige dimension end i den skriftlige. Elevernes mundtlige årskarakter er gennemsnitligt på 6,6, mens karaktererne stiger med 0,9 karakterpoint til 7,5 til eksamen. Det modsatte gør sig gældende for elevernes skriftlige resultater. Eleverne har et gennemsnit på 6,8 i årskarakter, og dette gennemsnit falder med 1,1 karakterpoint til 5,7 til eksamen.

I dansk er der en forskel i elevernes prøveresultater på hele 5,7 karakterpoint mellem den mundtlige og den skriftlige prøve. Elevernes mundtlige prøvegennemsnit er på 9,1, og der er givet karakterer som ligger mellem 4 og 12 på karakterskalaen. Elevernes skriftlige prøvegennemsnit i dansk er kun på 3,4 med en spredning mellem 4 og 10. Der er en væsentlig forskel mellem elevernes skriftlige og mundtlige karakterer i faget dansk.

Også i denne klasse er tysk B et af de mere problematiske fag med årskarakterer på 5,4 mundtligt og 5,0 skriftligt. Til gengæld klarer de to elever der har tysk på A-niveau, sig strålende med 10 i samtlige årskarakterer og 10 (skriftligt) og 12 (mundtligt) til eksamen. Blandt fællesfagene er der en række fag hvor eleverne klarer sig under middel. Det gælder både naturvidenskabelige fag og almene fag, men ingen fag skiller sig voldsomt ud, og som det fremgik af tabel 5, har klassen et samlet eksamensresultat på 6,9.

I AT har eleverne et prøvegennemsnit på 8,6 hvor elevernes karakterer er fordelt mellem karaktererne 4 og 12. I studieretningsprojektet har klassen et gennemsnit på 7,3 med samme fordeling på karakterskalaen som i AT.

5.3 Skriftlighed

Der er markante forskelle mellem elevernes skriftlige og mundtlige karakterer. Det er ikke usædvanligt at mundtlige prøvekarakterer er højere end skriftlige prøvekarakterer. Det usædvanlige i forsøgsklasserne består i at de skriftlige prøvekarakterer også er markant dårligere end de tilsvarende årskarakterer. På de tre årgange er der et fald på 0,5-1,1 karakterpoint.

Disse resultater er imidlertid ikke overraskende. Lærerne oplever at eleverne har det svært med skriftlige opgaver. Vanskelighederne består i at komme i gang og i at holde fokus gennem en længere skriveproces. Af samme grund har nogle elever en del skriftligt fravær. Som beskrevet i devalueringssrapporten var dette problem størst på den første årgang i Høje-Taastrup og blev til dels afhjulpet med introduktionen af obligatoriske lektielæringsmoduler.

På begge skoler har det desuden været nyttigt at anvende en del af undervisningstiden til at arbejde med skriftlige opgaver. Lærerne i Paderup forklarer at klassens størrelse, elevernes forholdsvist høje faglige niveau og en arbejdsform der af hensyn til eleverne altovervejende består af lærerstyret klasseundervisning, giver tid til og mulighed for at prioritere den skriftlige dimension i undervisningen. I Høje-Taastrup har man arbejdet med at samle enkelttimer sammen til hele skrive dage.

Desuden har der i lærernes kompetenceudvikling i Paderup været særlig fokus på arbejdet med skrivekompetencer hvor det især handler om at give eleverne nogle redskaber til at strukturere tid og produkt. I Høje-Taastrup har man desuden arbejdet med at tydeliggøre krav og regler i forbindelse med afleveringer.

Det er vurderingen begge steder at tiltagene virker og eleverne rent faktisk bliver bedre, hvilket i øvrigt underbygges af at eleverne består de skriftlige prøver, omend med et relativt ringe resultat. Samtidig er det tydeligt at eleverne i eksamenssituationen hvor flere i forvejen har store problemer med stress, kan have vanskeligt ved at udnytte de redskaber de har fået i undervisningen. De meget lave karakterer i skriftlig dansk er en indikation herpå.

5.4 Studieretningsprojektet

Eleverne beskriver selv studieretningsprojektet som den store prøve på om de har opnået kompetencer i skriftlighed, herunder i at strukturere proces og produkt, og ud fra karaktererne at domme har de "bestået prøven". Som beskrevet i afsnit 5.3 er der stor spredning klasserne imellem. De har fået gennemsnit på 5,8 (Høje-Taastrup Gymnasium, 1. årgang), 8,6 (Høje-Taastrup Gymnasium, 2. årgang) og 7,3 (Paderup Gymnasium, 1. årgang). I modsætning til ved prøven i fx skriftlig dansk har skolerne imidlertid haft mulighed for at støtte eleverne lige indtil afleveringen af studieretningsprojektet.

Støtten har først og fremmest bestået i at lade eleverne sidde på skolen og skrive. Det var ikke tvang, men en aftale. Enkelte elever ønskede imidlertid at sidde hjemme, men mødte op til fastlagte vejledningssessioner. Eleverne blev tilbudt mere vejledning end normalt både før og efter valget af emne, og i skrivefasen var der hele tiden støttende opsyn på skolen. Før skrivefasen gik i gang, havde man ifølge selvevalueringsrapporten fra Høje-Taastrup Gymnasium hjulpet eleverne i gang ved at give dem mindre opgaver og ved at udføre eksperimentelle øvelser hvor det var relevant.

Da skolerne har erfaret at nogle elever har ringe selvindsigt, var man meget rådgivende i forbindelse med valget af emne. Ligeledes har lærerne været opmærksomme på at lave meget præcise og lukkede problemformuleringer. I Paderup har man i enkelte tilfælde lavet meget dispositionsagtige problemformuleringer for at støtte eleven, velvidende at eleven på den baggrund ikke ville kunne levere en toppræstation.

Endelig fremhæves det i selvevalueringsrapporten at der er behov for meget samarbejde lærerne imellem. Hvis der er to vejledere, er det i forhold til denne elevgruppe ekstremt vigtigt at undgå modstridende eller divergerende informationer. Samtidig har lærerne aftalt at begrænse omfanget af lektier i perioden med studieretningsprojektet, da eleverne ikke ville kunne overskue begge dele.

Under interviewene med eleverne var det overordnede indtryk at eleverne havde oplevet det som en god og lærerig proces. Flere elever gav dog udtryk for at det havde været hårdt, og at det havde været meget vanskeligt at komme videre bagefter.

5.5 Almen studieforbereelse

Eleverne har fået pæne karakterer i AT. Med gennemsnit på 9,0 (Høje-Taastrup Gymnasium, første årgang), 9,2 (Høje-Taastrup Gymnasium, anden årgang) og 8,6 (Paderup Gymnasium, første årgang) må eleverne siges at leve op til de overfaglige krav som prøves med denne prøveform. Lærere og ledere på de to gymnasier vurderer dog fortsat at det er dette fag/denne prøve eleverne med Asperger har sværest ved. Det har krævet særlig støtte, og lærerne har gjort sig erfarin-

ger som de vurderer, kan bruges i fremtidige AT-forløb såvel som i vejledningen i forbindelse med andre opgaver, fx Dansk og/eller historie-opgaven tidligere i uddannelsen.

EVA talte med eleverne inden eksamen, men efter at de havde lavet synopsis til AT. Deres vurderinger af AT svarede til hvad EVA i andre sammenhænge har hørt fra andre elever. I 2011 drejede kritikken sig især om emnet som eleverne opfattede som meget "samfundsagtigt" og dårligt egnet til naturvidenskabelige temaer som optager størstedelen af eleverne med Asperger mest, og som også præger studieretningerne for de fleste. Et andet kritikpunkt var forholdet mellem undervisningen og den afsluttende synopsis hvor eleverne undrede sig over at synopsis skulle skrives sideløbende med den normale undervisning, mens man i løbet af de tre år altid havde haft AT-forløb hvor tiden var reserveret hertil.

I selvevalueringsrapporterne bekræfter begge skoler imidlertid at den samtidige arbejdsbyrde var usædvanligt stressende for netop denne elevgruppe, og begge skoler har derfor givet eleverne ekstra timer på skolen. I Høje-Taastrup beskrives det at man har givet eleverne fællesfagstimer i to dage ud over de afsatte dage. I Paderup beskrives det at der er indlagt enkelte frie lektioner i skemaet til udarbejdelse af synopsis, og man anbefaler at man fremover afsætter hele dage til processen. Som i perioden op til studieretningsprojektet gælder det også for AT at man har forsøgt at begrænse omfanget af øvrige lektioner op til afleveringen af synopsis.

Også andre af tiltagene i forbindelse med studieretningsprojektet går igen i forbindelse med AT. Det gælder den ekstra vejledning (ca. 50 % ekstra, skriver de i Paderup), behovet for at have en person til stede på skivedage og behovet for at holde eleverne fast på fokus og problemstilling undervejs. I processen har lærerne i Høje-Taastrup gjort den iagttagelse at eleverne er gode til at bruge ressourcerummet, men at de har vanskeligt ved at bruge biblioteket.

Censorenes vurdering af elevernes præstationer

Generelt opfatter AT-censorerne ikke elevernes faglige niveau anderledes end andre elevers. Ifølge interview med AT-censorerne på Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium afspejler forskellene mellem elever med Asperger snarere forskelle i fagligt niveau som også vil kunne findes i andre klasser. Ifølge interview med AT-censorer klarer de fagligt dygtige elever sig rigtig godt til eksamen i både Høje-Taastrup og Paderup. De er gode til begge deres fag og til at integrere dem i AT-emnet, de udviser stor viden om deres fag, og de er gode til at strukturere og overskue stoffet og til at formulere sig. Særligt pigerne vurderer censorerne i både Høje-Taastrup og Paderup klarer sig godt både fagligt og overfagligt til eksamen, og censorerne vurderer dem til at være blandt de bedste til eksamen – også i forhold til de andre elever. Det var også blandt pigerne mest vanskeligt at se deres handicap fordi censorerne oplevede dem som meget velformulerede og med et flydende sprog.

Blandt de elever der ligger midt i feltet, er det manglende abstraktion og evne til at bevæge sig ud over synopsis der trækker ned. Censorerne nævner dog at dette ikke er anderledes end blandt deres egne elever. Her oplever de også flittige og gode elever som ikke har et højt abstraktionsniveau. Blandt de elever som har opnået relativt lave karakterer ved AT-eksamen (karakteren 4), er det elevens faglige niveau i forhold til viden om begge fag, manglende integration af de to fag i AT-emnet og manglende struktur der trækker ned – ligesom censorerne oplever det blandt andre elever.

5.6 Opsamling

På baggrund af elevernes eksamensresultater må det vurderes at de har opfyldt de krav som gymnasiet stiller med hensyn til faglige kompetencer. Det skal bemærkes at eleverne ikke klarer sig markant bedre i naturvidenskabelige fag end i de øvrige fag. Dette underbygger oplevelsen af at elever med Asperger ikke nødvendigvis har disse præferencer, hvorfor det kan være uheldigt at forhåndsorganisere studieretningen og studieforløbet meget entydigt omkring en stærk naturvidenskabelig profil, jf. kapitel 3.

Eksamensresultaterne viser desuden at eleverne lever op til bekendtgørelsens krav til overfaglige kompetencer for så vidt dette måles i de flerfaglige prøver. Karaktererne har de opnået med en

god portion støtte fra skolen og ikke mindst fra lærerne der synes at brænde for opgaven. Både skolen selv og forældrene tilkendegiver at eleverne ikke uden støtteforanstaltningerne kunne have gennemført en gymnasial uddannelse. Eleverne er på nogle punkter mindre opmærksomme på hvad de særlige støtteforanstaltninger på skolen betyder, men hæfter sig i højere grad ved muligheden for at gå i en lille klasse med ligestillede når de skal vurdere forsøgsordningernes betydning for at de har fået en studentereksamen.

I den sammenhæng må skolerne konstant søge den rette balance mellem støtte til eleverne og udvikling af elevernes kompetencer. Der er et iboende dilemma forbundet med at elevernes diagnose indebærer at de har problemer med selvstændighed og abstraktionsevne, samtidig med at disse kompetencer netop udgør væsentlige elementer i gymnasiebekendtgørelsens forståelse af overfaglighed og studiekompetence. Kan man med støtte kompensere for elevernes mangel på disse kompetencer og samtidig udvikle selvsamme kompetencer?

Skolerne mener selv at de er lykkedes godt med denne opgave, og censorerne ved AT-eksamen bekræfter dette i det omfang de har kunnet vurdere det. Ledelsen på Høje-Taastrup Gymnasium mener at det altid skal være en tommelfingerregel at støtteforanstaltninger skal stille elever med Asperger på lige fod med andre elever, ikke bedre, og til samme emne tilføjede ledelsen på Paderup Gymnasium at der er en naturlig selvjustits forstået således at både lærere og de øvrige elever ville protestere hvis de oplevede at støtten tog overhånd.

Og samtidig vurderer både lærere og forældre at der er sket en udvikling af overfaglige og personlige kompetencer, en udvikling der giver sig udtryk i forskellige elementer af det man kan forstå som studiekompetence. Eleverne er blevet mere selvstændige og bedre til at prioritere tid og stof i forbindelse med faglige opgaver. Dog tyder de skriftlige prøvekarakterer på at eleverne kan have svært ved at benytte de tillærte redskaber selvstændigt og under tidspres. Nogle af eleverne er blevet mere socialt engagerede og bedre til at indgå i større grupper, jf. kapitel 4. Nogle er blevet bedre til at kapere forskellige undervisningsformer om end de fortsat foretrækker individuelt arbejde og lærerstyret undervisning, og sidst, men ikke mindst, har størstedelen af dem fået lyst til en uddannelse. Dette element af studiekompetence hæftede forældrene sig især ved. Efter at have haft børn der havde oplevet gentagne nederlag og problemer tidligere, havde de nu børn der trivedes og havde det godt på gymnasiet. Dette alene, mente forældrene, var forudsætningen for en stor personlig udvikling.

Om dette så er nok til at gennemføre en videregående uddannelse, er det fortsat for tidligt at vurdere. I selvevalueringsrapporten fra Høje-Taastrup står der: "Vi er meget opmærksomme på at det ikke skal være en uddannelse på et beskyttet værksted". Ikke desto mindre var nogle af forældrene bekymrede for det "praksischock" som de forestillede sig kunne ramme deres børn efter gymnasiet. I næste kapitel ser vi på hvorledes skolerne har forberedt eleverne på dette "praksischock".

6 Udslusning

Det særlige gymnasieforløb for elever med Aspergers syndrom skal opfylde samme krav som den ordinære stx-uddannelse om faglig indsigt, almen dannelse og studiekompetence og dermed være studieforberegende til de videregående uddannelser. Derfor er det særligt vigtigt at undersøge om eleverne påbegynder videregående uddannelser, og hvordan skolerne klæder dem på til at træffe deres uddannelsesvalg og indgå i de videregående uddannelsesmiljøer. Da det endnu kun er de første to årgange af forsøgsklasser der har påbegyndt videregående uddannelser, er der desværre endnu begrænset viden om hvordan det går eleverne på de videregående uddannelser, og dette afsnit har derfor fokus på overgangen.

I dette kapitel ser vi i afsnit 6.1 og 6.1 på hvilke vejlednings- og brobygningstilbud der har været til eleverne, og hvilke erfaringer de to skoler har gjort sig i forbindelse med at lette overgangen til videregående uddannelse for elever med Asperger på de første forsøgsårgange. I afsnit 6.3 beskriver vi hvor eleverne med Asperger er taget hen efter endt studentereksamen.

6.1 Studievalgsvejledning

På de to skoler består studievalgsvejledning af elever med Asperger af både en kollektiv del og en individuel del. Paderup Gymnasium har valgt en model hvor eleverne i størst muligt omfang følger den vejledning de andre elever på skolen får, og hvor en gennemførelsesvejleder følger eleverne tæt. I Høje-Taastrup er der valgt en anden model hvor elever med Asperger fortrinsvist får vejledning separat, og derudover har skolen etableret en særlig udslusningskoordinator. På begge skoler har man således gjort sig den erfaring at det er nødvendigt at have en person med særligt ansvar for vejledning af Asperger-klasserne der kan være bindeled mellem elev og studievalgsvejleder.

På begge institutioner har en udslusningskoordinator/gennemførelsesvejleder også haft ansvar for kontakt til SPS-støttecenteret på videregående uddannelsesinstitutioner. De har taget initiativ til at kontakte og afholde møde med støttecentre så der bedre kunne formidles kontakt til eleverne og information om hvordan de skal søge støtte når de er optaget på en videregående uddannelse.

Studievalgsvejledning på Paderup Gymnasium

På Paderup Gymnasium har elever med Asperger deltaget på lige vilkår med andre elever i de tilbud og vejledningsaktiviteter som Studievalg Østjylland arrangerede. Skolen har haft fokus på balancen mellem på ene side elevernes særlige behov og på den anden side at eleverne ikke blev isoleret fra resten af årgangen. Derfor er det blevet overvejet fra gang til gang om eleverne skulle have informationen sammen med de andre klasser på årgangen, eller om Studievalg Østjyllands vejledere skulle holde et særskilt oplæg for dem.

Klassens gennemførelsesvejleder har haft et tæt samarbejde med studievalgsvejlederen, både for at forberede studievalgsvejlederen på hvad der er realistisk for den enkelte elev, og for efterfølgende at kunne følge op på samtalen sammen med eleven. For eksempel er hvert besøg blevet forberedt grundigt af klassens studievejleder (gennemførelsesvejleder) som efterfølgende fulgte med eleverne til de kollektive studievalgstilbud. I visse tilfælde har gennemførelsesvejlederen indhentet informationerne om studievalg. Ledelsen oplever at selvom studievejledningen lovgivningsmæssigt er forpligtet til at bruge ekstra ressourcer på elever med særlige behov, fungerer det alligevel ikke optimalt fordi studievalgsvejlederne har svært ved at forstå eleverne. Det har

derfor været nødvendigt at gennemførelsesvejlederen hele tiden stod på sidelinjen, for at undgå misforståelser og uoverskuelige fremtidsplaner for den enkelte elev.

Studievalgsvejledning på Høje-Taastrup Gymnasium

På Høje-Taastrup Gymnasium har man brugt en model hvor en udslusningskoordinator i første omgang afholdt møde med hver enkelt elev med det formål at skabe et overblik over elevernes ønsker for fremtiden. Der var åben kontortid – i et kontor lige ved siden af klasselokalet. Studievalgsvejlederne har givet klassebaseret information kun til Asperger-klassen, har bidraget med den praktiske del af ansøgningerne til videregående uddannelser og har gjort opmærksom på hvordan KOT-ansøgningen skal læses og forstås. Inden den klassebaserede information er studievalgsvejlederen blevet informeret om klassen af Høje-Taastrup Gymnasiums egen vejleder.

Erfaringen fra Høje-Taastrup viser at flere elever aktivt har brugt skolens vejleder til den afklarende proces, men også i forbindelse med praktiske spørgsmål om tilskudsmuligheder mv. Flere af eleverne har været meget i tvivl om deres fremtid efter skolens ophør og har derfor ønsket hjælp til at få mere at vide om uddannelser eller højskoler. Det er dog også skolens erfaring at der er stor forskel på elevernes eget engagement. De elever der har syntes mest sikre på deres valg, er også de elever der har gjort størst brug af tilbuddet. De tvivlende elever har ikke benyttet sig af tilbuddet, og det har derfor været nødvendigt at være opsøgende over for dem. Interview med forældrene på Høje-Taastrup Gymnasium viser tilfredshed med vejlederens rolle i at være med til at afklare elevernes fremtidsplaner, herunder også i at være med til at fastholde realismen i forbindelse med studievalg.

6.2 Brobygningstiltag

På tværs af de to skoler er der følgende brobygningstiltag:

- Studiepraktik
- Udslusnings- og opfølgende indsats
- Erfaringsdatabase
- Inddragelse af forældre
- Sociale netværk som redskab til fastholdelse

Eftersom Høje-Taastrup Gymnasium har haft flere forsøgsårgange, har det også gjort sig flere erfaringer med udslusning af elever fra forsøgsklasser end Paderup Gymnasium, og derfor er der i det følgende beskrevet flere tiltag fra Høje-Taastrup.

Studiepraktik

Ifølge selvevalueringen fra Paderup tilbydes elever med Asperger studiepraktik på lige vilkår med skolens andre elever. Dette tilbud tog 5 ud af de 7 elever imod. Gennemførelsesvejlederen brugte en del tid på at forberede den enkelte elev på studiepraktikken og hvordan eleven skulle finde hen til praktikstedet, da især denne del syntes uoverskuelig for nogle elever. I ét enkelt tilfælde fulgte gennemførelsesvejlederen med eleven til praktikstedet.

Det er erfaringen fra Paderup at studiepraktikken har samme afklarende virkning for elever med Asperger som for de andre elever på skolen. For nogle elevers vedkommende har det betydet at de efterfølgende var sikre på at det var den uddannelse de ville tage; for andre overbeviste det dem om at de ville søge andre veje.

På Høje-Taastrup Gymnasium har der været tilrettelagt særlige besøg på Danmarks Tekniske Universitet for elever med Asperger. Derudover har der været individuelle tilbud hvor udslusningskoordinatoren (se nedenfor) er taget med eleven på besøg på den videregående uddannelse eleven ønsker at påbegynde og haft samtale med studievejlederen der.

Udslusnings og opfølgende indsats

På Høje-Taastrup Gymnasium har de haft medarbejdere i løntilskudsstillinger der var ansvarlige for at lave uddannelsesplaner for eleverne og følge elevernes videre forløb. Skolen har nu ansat en socialrådgiver (udslusningskoordinator) der skal arbejde med opfølgende uddannelsesvejledning og -støtte. Både for de elever der påbegynder videregående uddannelse eller anden uddan-

nelse lige efter studentereksamen, og for de elever der er uafklarede og holder sabbatår. Ud over at hjælpe eleverne med praktiske og eventuelt personlige spørgsmål og problemer efter deres studentereksamen skal udslusningskoordinatoren også støtte eleverne i den første tid på deres nye uddannelsessted, højskole mv.

Ifølge selvevalueringsrapporten fra Høje-Taastrup har skolen rigtig gode erfaringer med at lave en skematisk uddannelsesplan for den enkelte elev. Planen har flere formål. For det første skal den fungere som redskab til at skolen kan følge eleverne efter gymnasiet og sikre sig at de er kommet godt i gang. For det andet skal den bruges fremadrettet som redskab til kommunikation mellem forældre og elev. Og for det tredje giver den skolen et samlet overblik over elevernes forløb efter studentereksamen.

Planen indeholder oplysninger som telefonnummer, bopæl og kontaktperson, særlig information om selve den videregående uddannelse og information om eventuelle personlige eller sociale forhold.

Erfaringsdatabase

Et andet tiltag som Høje-Taastrup Gymnasium har gode erfaringer med, er at have etableret en erfaringsdatabase over velegnede videregående uddannelsesinstitutioner som kommende studenter med Asperger kan gøre brug af. Af selvevalueringsrapporten fremgår det at der kan være store forskelle mellem de videregående uddannelsesinstitutioner og deres egnethed til at rumme elever med Asperger. Skolen ønsker derfor gennem den løbende dialog med eleverne og deres forældre at indsamle erfaringer som kan gøre kommende studenter opmærksomme på hvilke institutioner der er velegnede, og hvilke udfordringer eleverne kan komme ud for.

Det er skolens erfaring at for studerende med Asperger er det ikke udelukkende det faglige der bør tages hensyn til ved valg af videregående uddannelse. De fysiske forhold på de videregående uddannelser, samarbejdsformen og undervisernes evne til at håndtere denne elevgruppe har betydning for gennemførelsen. Særligt har skolen oplevet at der har været behov for på forhånd at besøge institutionstyper med et særlig højt socialt aktivitetsniveau som fx højskoler.

Inddragelse af forældre

En faktor der har betydning for at hjælpe elever med Asperger i overgangen, er forældrekontakten. Ifølge Høje-Taastrup Gymnasiums selvevaluering har det været vigtigt at involvere forældrene for at skabe grobund for en fremtidig kommunikation. Derfor har Høje-Taastrup Gymnasium afholdt forældremøde på både første og anden årgang hvor forældrene blev informeret om planerne for deres børn efter gymnasiet. På mødet med forældrene blev der opstillet forskellige muligheder for den fremtidige kontakt, ligesom forskellige muligheder blev fremlagt for udslusningskoordinatorens rolle. Af lærerinterviewene fremgår det dog at der var stor forskel på forældrenes engagement på de to årgange. På den første forsøgsårgang var forældrene mere optaget af elevernes afgangsprøver, hvor forældrene på den efterfølgende årgang var mere engagerede og parate til at have fokus på elevernes fremtidige studievalg.

Sociale netværk som redskab til fastholdelse på videregående uddannelse

Fordi elever med Asperger kan have særligt vanskeligt ved det sociale miljø på de videregående uddannelser, har udslusningskoordinatoren i Høje-Taastrup gjort eleverne særlig opmærksom på hvordan de kan få etableret kontakt til de andre studerende og undgå isolation. Men det er også et område på hvilket udslusningskoordinatoren på Høje-Taastrup Gymnasium følger eleverne tæt.

Udslusningskoordinatoren har særligt i starten af påbegyndt videregående uddannelse haft fokus på at drøfte med eleverne hvilke muligheder der eksisterer de pågældende steder for at indgå i sociale fællesskaber. Blandt andet har koordinatoren opfordret eleverne til at deltage både i studieaktiviteter på deres uddannelsessted og i netværk hvor faglige eller særlige interesseområder er omdrejningspunktet.

Ifølge Høje-Taastrup Gymnasiums selvevalueringsrapport er det skolens erfaring at eleverne forud for studiestart ser det som uproblematisk at starte på en videregående uddannelse, ligesom nogle af eleverne har svært ved at se de hensyn der er taget til dem på gymnasiet, og forstå at de i

langt højere grad vil være overladt til sig selv. For at eleverne bliver mere bevidste om de udfordringer der ligger forude, har skolen undersøgt mulighederne for at skabe et fremtidigt netværk af studerende med Asperger på de videregående uddannelser så der er andre studerende med lignende udfordringer de kan dele deres bekymringer og problemer med.

6.3 Hvor er de taget hen?

Oplysninger fra de to gymnasier viser at størstedelen af eleverne på de tre forsøgslinjer er blevet optaget på en videregående uddannelse.

Af nedenstående skema fremgår det at henholdsvis 5 ud af 7 elever på Høje-Taastrup Gymnasiums første forsøgsårgang, 7 ud af 9 elever på Høje-Taastrup Gymnasiums anden forsøgsårgang og 4 ud af 7 på Paderup Gymnasiums første forsøgsårgang er blevet optaget på en videregående uddannelse. To er i anden uddannelse hos Specialisterne hhv. på handelsskole, og resten har taget sabbatår eller er på højskole eller lignende inden de søger videre.

Tabel 12
Start på videregående uddannelse

	Er blevet optaget på videregående uddannelse	Anden uddannelse	Ikke i uddannelse (også højskole)	I alt
Høje-Taastrup Gymnasium, 1. forsøgsårgang	5	0	2	7
Høje-Taastrup Gymnasium, 2. forsøgsårgang	7	1	1	9
Paderup Gymnasium, 1. forsøgsårgang	4	1	2	7
I alt	16	2	5	23

Kilde: Selvevalueringsrapporter og uddannelsesplaner

Selvom populationen er lille, er tendensen at elever med Asperger på de første årgange fortrinsvist er blevet optaget på naturvidenskabelige universitetsuddannelser. Enkelte er dog i gang med andre videregående uddannelser som erhvervsakademiuddannelser inden for it, japansk på universitetet og professionsbacheloruddannelsen til lærer. De videregående uddannelser ligger altså altovervejende i naturlig forlængelse af studieretningen på gymnasiet. Med den nye studieretning med matematik og samfundsfag og tendensen til flere piger på Høje-Taastrup Gymnasiums efterfølgende årgange bliver det interessant at følge om studiemønstrene ændrer sig tilsvarende, jf. afsnit 3.1.

Interviews med undervisere og forældre viser at det rent faktisk også er elevernes drømmeuddannelser de har søgt ind og er blevet optaget på. Det er uddannelser der lægger sig tæt op ad elevernes faglige interesse, og eleverne har derfor også været motiveret for at påbegynde deres videre studier fordi de i højere grad kan fordybe sig i deres faglige interesseområde. Interview med forældrene på Høje-Taastrup Gymnasium tyder på at eleverne er gået efter studier med små miljøer. Ligeledes oplever forældrene at fordi eleverne er blevet optaget på deres drømmestudier og følger deres interesse, så er der også mentalt overskud til at klare det nye miljø.

Erfaringer fra Høje-Taastrup – hvor man har fulgt elever efter optagelse på videregående uddannelser – tyder dog på at der er forskel på hvilke videregående uddannelser der er velegnede til elever med Asperger. Enkelte elever fra første årgang i Høje-Taastrup (2010) er stoppet på deres videregående uddannelser. Et fællestræk er at det er en større institution hvor samarbejdsformen i høj grad er præget af gruppearbejde. De elever der derimod går på uddannelser med små miljøer, synes at trives rigtig godt. Dette bekræftes også af interview med forældre til elever på de to forsøgsårgange der blev studenter i 2011. Forældre til elever i små studiemiljøer oplevede at deres sønner trivedes rigtig godt. De fysiske faciliteter og studie- og arbejdsformen synes altså at have betydning for om eleverne trives på deres videregående uddannelse eller ej. Som nævnt i foregående afsnit er Høje-Taastrup Gymnasium godt i gang med at etablere en erfaringsdatabase med oversigt over de uddannelser og institutioner som der er positive tilbagemeldinger på.

6.4 Opsamling

Overgangsfrekvensen viser at 70 procent af eleverne har påbegyndt en videregående uddannelse tre måneder efter studentereksamen, og yderligere 10 procent er i anden uddannelse. Dette må vurderes at være en meget tilfredsstillende overgangsfrekvens til videregående uddannelser i forhold til overgangsfrekvensen fra ordinære gymnasieuddannelser. Antallet af elever der bliver optaget på og påbegynder videregående uddannelser, viser at forsøgsuddannelserne i Høje-Taastrup og Paderup gør det muligt for de unge med Asperger at opnå kompetencer der kvalificerer dem til optagelse på de videregående uddannelser. Sammen med elevernes eksamensresultater understøtter overgangsfrekvensen vurderingen af at eleverne opfylder de faglige og overfaglige krav som stilles på stx-uddannelsen.

Forældreinterview og data fra Høje-Taastrup Gymnasiums erfaringsdatabase viser at eleverne også bliver optaget på deres drømmeuddannelser, og at det har stor betydning for deres trivsel på de videregående uddannelser. Samtidig tyder foreløbige tilbagemeldinger og interview med forældrene dog også på at det ikke er i alle miljøer eleverne klarer sig lige godt. Der tegner sig et foreløbigt billede af at eleverne trives bedre i små fagfaglige miljøer end i større miljøer med megen fokus på gruppearbejde. I den sammenhæng er Høje-Taastrup Gymnasiums erfaringsdatabase et vigtigt redskab til at få opsamlet erfaringer med 'Asperger-venlige' videregående uddannelsesinstitutioner. Ligeledes er det vigtigt at følge om eleverne fuldfører de videregående uddannelser de har påbegyndt.

Evalueringen viser at skolerne gør en stor indsats for at hjælpe eleverne med at træffe et realistisk uddannelsesvalg og understøtter dem i den afklarende proces. Indsatsen forekommer varieret og tilpasset den enkelte elevs behov. I den sammenhæng har det været nødvendigt for skolerne at supplere vejledningen fra UU-centrene med en særlig vejleder på skolen der kender eleverne, for at undgå misforståelser og urealistiske valg. Dette er dog en ekstra indsats som skolerne kun har kunnet gennemføre på grund af ekstra ressourcer ud over den eksisterende bevilling.

Eleverne opfatter det selv som uproblematisk at starte på en videregående uddannelse og kan derfor risikere et 'praksischock' hvis de ikke er bevidste om de særlige hensyn der er taget til dem på forsøgsuddannelserne. Derfor har skolerne ud over vejledning om realistisk uddannelsesvalg også haft fokus på at hjælpe eleverne i indslusningen på de videregående uddannelser. Høje-Taastrup Gymnasium har på grund af et større antal elever haft positive erfaringer med at udvikle en række understøttende redskaber såsom uddannelsesplaner, opsøgende samtaler efter studiestart og støtte til dannelse af netværk på de videregående uddannelser der har været med til at lette overgangen for eleverne.

7 Ressourcepersoner

Det kræver særlige kompetencer at undervise elever med Asperger. Delrapporten viste at opgaven ikke er den sædvanlige for en gymnasielærer, og at den har krævet videreuddannelse af lærerne og et tættere lærersamarbejde. Men også forældrekontakten er udvidet i forhold til lærernes sædvanlige praksis.

Hvad det kræver at undervise elever med Asperger, er allerede beskrevet grundigt i delrapporten, ligesom delrapporten beskriver den nødvendige kompetenceudvikling som lærerne har gennemgået i det første forsøgsår. Samarbejdet med eksterne ressourcepersoner med særlig ekspertise inden for Asperger og inddragelse af forældrenes ekspertise er også behandlet i delrapporten. Dette kapitel har derfor fokus på den kompetenceudvikling lærere og ledelse har gennemgået siden det første forsøgsår, samt på hvordan mentorordningen og samarbejdet med forældrene har udviklet sig i løbet af 2. og 3. g i de to forsøgsklasser.

7.1 Lærere og ledelse

I delrapporten var der fokus på både den formelle kompetenceudvikling i form af kurser og den kompetenceudvikling som lærerne har gennemgået som følge af større erfaring med elevgruppen. Med hensyn til den formelle kompetenceudvikling beskrev rapporten at begge gymnasier det første år havde haft fokus på at opbygge ekspertise i elevgruppen gennem oplæg fra specialister inden for området.

I takt med at skolerne har fået større erfaring med elevgruppen, har kompetenceudviklingen også ændret sig. Skolerne gennemfører fortsat formel kompetenceudvikling hvor de inddrager ekstern ekspertise, men fremhæver arbejdet med eleverne og teammøderne som de væsentligste kilder til kompetenceudvikling, ligesom skolerne i højere grad indgår i erfaringsudveksling med andre skoler og formidler deres viden og erfaringer.

Den formelle kompetenceudvikling

Hvad angår den formelle kompetenceudvikling, har skolerne fortsat deres kompetenceudviklingsstrategi med kombination af eksterne oplægsholdere og supervision. På Paderup Gymnasium har der været særlig fokus på at styrke lærernes skrivepædagogiske kompetencer i 2. og 3. g., hvilket ligger i forlængelse af delrapportens anbefalinger om kompetenceudvikling af lærerne i det fortsatte forløb. Derudover er skolen fortsat med supervision fra en udefrakommende psykolog/pædagogisk konsulent.

På Høje-Taastrup Gymnasium har alle lærere på første og anden årgang deltaget i en møderække med oplæg fra eksterne specialister, blandt andet om følgesygdomme og depressioner. Derudover har skolen selv afholdt kurser, hvilket har bidraget til lærernes kompetenceudvikling gennem forberedelsen og diskussionerne, ligesom skolerne benytter sig af sidemandsoplæring og har oprettet en fællesdatabase i Lectio. Nye lærere har besøgt Kasperskolen i Ballerup og har fået en pulje på 30 timer til selvstændig læsning af litteratur og tilegnelse af viden om Aspergers syndrom. Derudover har nye lærere brugt en psykolog til supervision.

Lærerne fremhæver at den formelle kompetenceudvikling især i de første år var nyttig for at få en basisforståelse af Aspergers syndrom og problemfeltet, mens lærerne i de følgende år har oplevet at erfaringsudveksling via teammøder og den daglige praksis var de væsentligste bidrag til kompetenceudvikling.

Ledelsen på de to gymnasier udvikler sig ligesom lærerne gennem videndeling, selvstændig læsning og konkrete erfaringer, og Høje-Taastrup Gymnasiums ledelse har opkvalificeret sig gennem samarbejdet med en psykolog om at forbedre visitationen. Derudover har ledelsen på begge gymnasier været på besøg på et svensk gymnasium der også arbejder med elever med Asperger, for at erfaringsudveksle.

Kompetenceudvikling gennem øget erfaring med elevgruppen

Ligesom i delrapporten tyder interview med både lærere, ledelse og forældre i forbindelse med slutevalueringen på at lærernes ekspertise har udviklet sig gennem forløbet med eleverne. Forældrene fremhæver i interviewene at lærerne er blevet meget bedre til at læse eleverne i forhold til det første år hvor det at arbejde med denne elevtype var nyt for lærerne.

Det fremgår af selvevalueringsrapporten og interview med lærerne at det er gennem den daglige praksis og samarbejdet med eleven at lærerne oplever den største kompetenceudvikling. På begge skoler fremhæver lærergrupperne at det har medført en væsentlig kompetenceudvikling at kunne følge eleverne fra 1. g til 3. g. Lærerne har i praksis erfaret modningsprocessen blandt elever med Asperger.

Hvor lærerne oplever at de med den første forsøgsårgang prøvede sig frem, så oplever de nu et større kendskab til elevgruppen. De oplever at de er blevet klogere på eleverne som personer, på Asperger samt især på de følgesygdomme eleverne kan have. Ligeledes oplever lærerne at de er blevet bedre til at forstå eleverne ved at de ikke kun ser på adfærden, men kan se bag om elevernes adfærd. Denne oplevelse bekræftes af interview med forældrene som også kan se en stor udvikling i lærernes kompetencer. De fremhæver at lærerne især er blevet gode til at forstå og tilgodese elevernes øgede behov for planlægning ved at koordinere opgaver, laver lektierytmer og hjælpe eleverne med at strukturere deres opgaveplanlægning.

Samtidig oplever lærerne på Høje-Taastrup Gymnasium dog at de nye forsøgsårgange hvor der er nye typer elever i form af piger, også giver nye udfordringer og behov for at lære af nye erfaringer.

Teammøder

Ligesom i delrapporten fremhæver ledelsen og lærerne teammøderne som den vigtigste efteruddannelse ud over den daglige praksis.

Begge gymnasier har hyppige teammøder som bliver brugt til viden- og erfaringsudveksling, sparring og udveksling af informationer om eleverne. Af lærerinterviewene fremgår det at teammøderne stadig er meget vigtige for at kunne sparre om og få supervision af oplevelser med eleverne. I og med at lærerne opfatter det som en meget erfaringsbaseret oplevelse at håndtere adfærd, opfatter lærerne det som en nødvendighed at have teammøderne.

På begge skoler fremhæver lærerne også at teammøderne bidrager til at skabe fælles fodslag. Både med hensyn til at planlægge opgaverne og fordele opgaverne så eleverne ikke bliver stressede, og med hensyn til at skabe konsensus omkring klassen og den enkelte elev så eleverne ikke bliver forvirrede, fx over at de én time har en aftale om at måtte bruge computer og så ikke må det i en anden time. Fælles fodslag opleves som særligt vigtigt for denne elevgruppe for at tilgodese elevernes behov for struktur og forudsigelighed.

Erfaringsudveksling med andre miljøer

I takt med at skolerne har fået erfaring med at udbyde forsøgsklasser for elever med Asperger, oplever skolerne også interesse for erfaringsudveksling fra andre skoler. Og skolerne har stillet sig til rådighed med viden og erfaringer.

I selvevalueringsrapporten skriver Høje-Taastrup Gymnasium at lærernes kompetencer først og fremmest er blevet styrket gennem vidensdeling og afholdelse af kurser i undervisning af elever med Asperger. Fire lærere har samlet de væsentligste pædagogiske tiltag og formidlet disse på to kurser hvor deltagerne var gymnasielærere, folkeskolelærere (også specialskolelærere), UU-vejledere, studievejledere og ledelsesrepræsentanter for andre skoler. Kurserne har også fungeret

som netværksmøder med livlig diskussion af cases, erfaringer og løsninger. Derudover har skolen haft besøg af gymnasier fra Sverige og Norge.

Hvor begge skoler er gode til at videndele og erfaringsudveksle med andre skoler, lader der ifølge selvevalueringsrapporter og interview med ledelse og lærere ikke til at ske bilateral erfaringsudveksling mellem de to danske gymnasier med forsøgsklasser for elever med Asperger. Allerede i delrapporten blev det påpeget at muligheden for bilateral erfaringsudveksling ikke blev udnyttet i tilstrækkelig grad. Interview med både lærere og ledelse i delrapporten viste da også en gensidig interesse for at etablere kontakt og erfaringsudveksling, hvorfor det vil være naturligt for de to skoler i fremtiden at få etableret viden- og erfaringsudveksling.

7.2 Mentorordningen

På de to skoler er der to forskellige modeller for mentorordningen:

- En specialpædagog der fungerer som mentor
- En lærer der fungerer som mentor.

Specialpædagog som mentor

På Paderup Gymnasium havde man før en model hvor det var underviserne der via en kontaktlærerfunktion fungerede som mentorer. Dette har skolen dog valgt at ændre sådan at det nu er en specialpædagog der er blevet ansat til at hjælpe med at strukturere elevernes gymnasiehverdag og lektielæsning, og som også fungerer som gennemførelsesvejleder. Paderup Gymnasium overvejede allerede i selvevalueringsrapporten for første år med forsøgsklassen at udvikle sin mentorordning. Formålet med at udvikle modellen har været at få en person med særlig ekspertise inden for autismespektret tilknyttet mentorordningen.

Selvom der i delrapporten blev udtrykt stor tilfredshed med lærernes rolle som mentorer, gav lærere og forældre på begge gymnasier i interviewene også udtryk for udfordringer i forbindelse med mentorordningen. Blandt andet nævnte lærere og forældre at det kan være en udfordring at være opmærksom på krisetegn som eleven ikke umiddelbart lader komme til syne i adfærd eller sproglige ytringer, og dermed opdage elevens vanskeligheder i tide. Skolen har dog bevaret kontaktlærerfunktionen for at støtte eleverne i forbindelse med de store skriftlige afleveringer. Derudover tilbyder skolen ligesom i det første år på forsøgsårgangen at eleven kan få samtaler med en psykolog fra en nærliggende Asperger-skole hvis eleven har særlige udfordringer.

Paderup Gymnasium vurderer ifølge selvevalueringsrapporten at mentorordningen har været et vigtigt element i fastholdelsen af den enkelte elev. Mentoren har hjulpet eleven med at takle primært faglige, men også personlige problemer inden de blev uoverskuelige og blev en hindring for at gennemføre gymnasieforløbet.

Af interview med forældre i Paderup fremgår det at forældrene har været tilfredse med både mentor- og kontaktlærerordning som har været et godt sikkerhedsnet for eleverne, mens forældrene kunne kontakte mentor om lektielæsning mv. Ligeledes fremhæver en af forældrene værdien af muligheden for ekstra samtaler med en psykolog fra en nærliggende skole som vedkommende oplevede var en stor støtte til gennemførelsen.

Lærer som mentor

På Høje-Taastrup Gymnasium er det lærerne der fungerer som mentorer for den enkelte elev, idet den enkelte elev er tilknyttet en af klassens lærere. Mentoren fører udviklingssamtaler med eleven om faglige og sociale mål og opstiller fokuspunkter. Der tages referat af samtalen, som godkendes af eleven og bruges i lærerteamets arbejde med eleven. I interviewet fortalte lærerne at det er en individuel vurdering hvor meget kontakt der er til forældrene, og hvor ofte mentor mødes med eleven. Der kan ifølge lærerne være store forskelle på elevernes behov, men typisk vil der være møde hver 14. dag.

Ifølge selvevalueringsrapporten er den primære fordel ved at bruge lærere som mentorer at lærerne kender eleven. Det er skolens vurdering at mentorordningen fungerer bedst hvis mentor også er en lærer med daglig kontakt til eleven. Lærerne oplever at det kan være svært at være

mentor for elever man ikke har daglig omgang med. En lærer pegede dog på at det godt kan give en konflikt at være mentor for en elev i elevens svage fag, da eleven så får udstillet sine mangler i for høj grad. Derudover samarbejder skolen med eksterne mentorer, støttepersoner og lign. som eleven har tilknyttet via støtte fra hjemkommunen da flere elever har haft brug for hjælp til lektiestruktur og planlægning af dagligdagen uden for skoletiden.

Forældrene i Høje-Taastrup er generelt meget positive over for lærernes engagement og indsats, men mindre kritikpunkt er mentorordningen hvor forældregruppen har meget blandede erfaringer med udbytte og støtte. Af forældreinterviewene fremgår at nogle forældre er meget tilfredse med den støtte deres barn har fået, mens andre har oplevet manglende opmærksomhed og forældrekontakt med henblik på at hjælpe eleven før problemet blev uoverskueligt. De anbefaler derfor en mere ensartet praksis og bedre opfølgning på eleverne.

7.3 Samarbejdet med forældre

Samarbejdet med forældrene vurderes som vigtigt på begge skoler for elevernes gennemførelse og trivsel. Forældrene spiller en vigtig rolle for at lærerne kan få et godt kendskab til den enkeltes elevs udfordringer og for at etablere netværk mellem eleverne – også efter skole.

På Høje-Taastrup Gymnasium er erfaringen, ifølge selvevalueringsrapporten, at forældresamarbejdet har udviklet sig til at blive mere omfattende end planlagt. Skolen havde oprindeligt en forestilling om at eleven selv langsomt ville overtage ansvaret. Den tilgang er nu blevet revideret, og forældrekontakten er blevet udbygget. Oprindeligt havde Høje-Taastrup Gymnasium kun planlagt forældremøder i 1. og 2. g, men har efterfølgende også holdt et møde i 3. g vedrørende eksamen, dimissionen og udslusningen hvor der var stort fremmøde.

Derudover har man på Høje-Taastrup Gymnasium ændret konsultationen sådan at det enkelte forældrepar taler med et helt hold lærere samtidigt og ikke skal rundt til lærerne efter tur. Ifølge selvevalueringsrapporten har det givet en mere dybtgående samtale om de individuelle problemer af faglig og social karakter.

Hvad angår den løbende kontakt mellem forældre og lærere, oplever lærerne ifølge selvevalueringsrapporten fra Høje-Taastrup at det har været en fordel at kunne kontakte forældrene hvis der har været behov for hurtig handling eller svar på spørgsmål om medicinering eller søvnproblemer. Selvom der i klassen er elever der er blevet myndige, og som er udeboende, oplever skolen ikke at der er mindre kontakt til forældrene. Tværtimod er nogle af de mest aktive forældre også forældre til udeboende elever. Lærerne oplever dog også at det i enkelte tilfælde har været vanskeligt at begrænse forældrekontakten. Det kan således godt ifølge selvevalueringsrapporten være en balancegang mellem forældrenes behov for at hjælpe deres barn og ønsket om at lade eleven og lærerne selv klare eventuelle problemer.

På de to skoler fremhæves også forældrenes rolle i forhold til at skabe et socialt miljø i klasserne. På begge skolerne er det forældrene der har taget initiativ til at stå for en fælles afsluttende dimissionsfest hvor også lærerne deltog. Både lærere og forældre fremhævede i interviewene dimissionsfesten som en vigtig begivenhed i elevernes sociale liv og et vigtigt element i det at være 'rigtig' gymnasieelev.

Af forældreinterviewene på Paderup Gymnasium og Høje-Taastrup Gymnasium fremgår det at forældrene generelt er meget tilfredse med samarbejdet med lærerne. De oplever at de er blevet lyttet til, og at lærerne har været meget lydhøre over for forældrenes ekspertise og viden om deres barns diagnose. Ligeledes har de oplevet at lærerne er meget responsive over for at ændre forhold der har fungeret mindre godt.

7.4 Opsamling

Allerede i delrapporten var der fokus på at det kræver nogle særlige kompetencer at undervise elever med Asperger som ligger ud over det sædvanlige for gymnasielærere. I forbindelse med første forsøgsår havde skolerne fokus på at få opbygget viden om elevgruppen, og de fik gjort sig de første erfaringer med at undervise elevgruppen. Siden har skolerne fastholdt en løbende kon-

takt til de specialiserede miljøer og benytter sig også stadig af eksterne konsulenter til fx oplæg og sparring. Den vigtigste kompetenceudvikling vurderer lærerne dog sker gennem den daglige erfaringspraksis og teammøderne. Selvom lærerne har fået opbygget en del erfaring, så er de første teammøder stadig meget vigtige for at kunne sparre om og få supervision i forbindelse med oplevelser med eleverne. Teammøderne er også væsentlige for at skabe fælles fodslag omkring eleverne – noget der opfattes som særligt vigtigt i forbindelse med denne elevgruppe for at tilgodese dens behov for struktur og forudsigelighed.

Både forældre, lærere og ledere vurderer at lærerne har fået en større ekspertise og mere fortrolighed med at undervise elevgruppen. Ligeledes fremhæver forældrene at lærerne især er blevet gode til at forstå og tilgodese elevernes behov for struktur og planlægning. Den valgte kompetenceudviklingsstrategi har altså båret frugt. Hvis man måtte ønske at arbejde med/afprøve en højere grad af inklusion, jf. kapitel 3 og 4, ville der formentlig være behov for mere inspiration og sparring fra ressourcepersoner uden for det specialiserede miljø, men med særlige kompetencer inden for inklusion.

I takt med at skolerne selv har opbygget erfaring med elevgruppen, er de også selv blevet aktive med hensyn til at formidle deres viden og erfaringer. Det betyder at skolerne har fået udbygget deres netværk og udvidet erfaringsudvekslingen med andre skoler. I dette lys synes der stadig at være et oplagt potentiale for bilateral videnedveksling mellem de to gymnasier som endnu ikke er udnyttet i tilstrækkelig grad.

Ud over lærerne spiller mentorerne og forældrene en væsentlig rolle i at sikre elevernes gennemførelse af uddannelsen. Der er forskelle på hvordan de to skoler har organiseret deres mentorordning – på Paderup Gymnasium er det en fastansat specialpædagog der varetager mentorrollen, hvor det på Høje-Taastrup Gymnasium er kontaktlærerne. På begge skoler er mentorernes funktion væsentlig for at hjælpe eleverne med at strukturere deres gymnasiehverdag og lektielæsning. Ligeledes vurderer forældrene at mentorerne har hjulpet eleverne med at håndtere personlige problemer inden de blev uoverskuelige og blev en hindring for at gennemføre gymnasieforløbet. Forældreinterviewene på Høje-Taastrup Gymnasium tyder dog på at der er store personafhængige forskelle i oplevelsen af mentors støtte og engagement. Denne oplevelse sammen med en generel betragtning om at der for eleven kan være et dilemma forbundet med at opbygge en tillidsrelation til en lærer der samtidig skal evaluere eleven løbende, tyder på at der skal tungtvejende grunde til at fastholde en lærerbaseret mentorfunktion.

Begge skoler har gjort sig den erfaring at forældrene spiller en vigtig rolle for at lærerne kan få et godt kendskab til den enkeltes elevs udfordringer og for at etablere netværk imellem eleverne – også efter skole. Høje-Taastrup Gymnasium peger på at inddragelsen af forældrene har udviklet sig til at være mere omfattende end oprindeligt planlagt. Således har skolerne set forældrene som en væsentlig og aktiv ressource som de kunne bruge i deres arbejde med eleverne.

Appendiks A

Appendiks A indeholder projektbeskrivelsen bag evalueringen. Designet er blevet tilrettet undervejs. De – små – justeringer der er foretaget, er beskrevet i rapportens kapitel 2.3.

Projektbeskrivelse

På Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium er der iværksat henholdsvis to og ét forsøg med treårige gymnasieforløb for unge med Aspergers syndrom (herefter betegnet unge med Asperger). Forsøgene er iværksat med støtte fra satspuljemidlerne.

Undervisningsministeriet (nu Ministeriet for Børn og Undervisning) har bedt EVA om at gennemføre en delevaluering og en slutevaluering af disse forsøg. Denne projektbeskrivelse gør rede for den samlede evaluerings baggrund, formål, formidlingsform og metode. Den indeholder desuden en oversigt over bemandingen på evalueringen og en tidsplan.

Baggrunden for evalueringen

Gennem de seneste årtier har der været stor bevågenhed om hvordan unge med særlige behov skal komme godt gennem uddannelsessystemet. Internationalt har der været fokus på at disse unge bliver inkluderet i normalundervisningen, og at læreprocesserne bliver tilrettelagt så de tager hensyn til den enkelte elevs behov. Det er blandt andet udtrykt i den internationale Salamanca-erklæring fra 1994 som også Danmark har underskrevet, og senest i Lissabon-deklarationen, "Unge om inkluderende undervisning", som blev udarbejdet i EU-regi i 2007 af unge med særlige uddannelsesmæssige behov³. I deklARATIONEN fastslår de unge blandt andet:

Vi har ret til at få tilbudt de samme muligheder som alle andre, men med den støtte som er nødvendig for at imødesee de behov vi har. Ingen må blive overset.

Regeringens målsætning om at 95 % af en ungdomsårgang skal have en ungdomsuddannelse, understøtter også intentionen om at der skal gøres noget ekstra for at få unge med særlige behov gennem uddannelsessystemet.

De i alt tre forsøg med gymnasieforløb tilrettelagt for unge med Asperger på Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium kan ses som forsøg på at give denne særlige gruppe af unge mulighed for at få en gymnasial uddannelse på lige fod med andre unge. Det har været vigtigt at tilrettelægge forsøgene så de er specielt tilpasset til unge med Asperger.

Om Aspergers syndrom

Tegnene på og graden af Aspergers syndrom kan variere fra person til person. Men oftest er personer med Asperger normalt begavede eller højt begavede. Ofte vil personerne gerne have social kontakt, men de har svært ved socialt samspil. De kan have svært ved at forstå andres tanker og følelser. De kan simpelthen have svært ved at forstå den sociale verden som udspiller sig omkring dem. De har en begrænset situationsfornemmelse og kan fx komme med upassende og grove bemærkninger. De har derfor behov for redskaber og strategier som gør dem i stand til at indgå i sociale sammenhænge.

³ Salamanca-erklæringen blev udarbejdet i UNESCO-regi i 1994 hvor mere end 300 repræsentanter for 92 lande og 25 internationale organisationer mødtes og blev enige om principper, politik og praksis for specialundervisningen. Lissabon-deklarationen blev udformet i EU-regi i 2007 hvor unge med særlige behov fra 29 lande blev enige om principper for blandt andet at sikre en succesfuld inkluderende undervisning.

Sanseindtryk – fra synet, hørelsen eller lugtesansen – kan være meget stærke, og verden kan derfor virke kaotisk for personer med Asperger. Samvær med mange mennesker eller i et for tæt pakket rum kan virke stressende, overstimulerende og forvirrende og kan føre til problemadfærd. Eftersom verden virker kaotisk på personer med Asperger, kan de have behov for rutiner og struktur i hverdagen og meget få ændringer.

De kan desuden have svært ved dagligdags gøremål såsom overholdelse af personlig hygiejne. Og de kan have svært ved selv at administrere at skulle få lavet deres lektier, aflevere opgaver til tiden osv.

Personer med Asperger er desuden kendetegnet ved at være meget konkret tænkende. De har svært ved at tænke abstrakt og har ringe forståelse for ironi og sarkasme. De kan få meget stærke særinteresser og blive meget optaget af én ting som de sætter sig grundigt ind i. Det er fx erfaringerne at personer med Asperger ofte er gode til at bruge it.⁴

Formål med forsøgene

Formålet med forsøgene på de to gymnasier er at eleverne med Asperger skal fuldføre en ordinær stx-uddannelse. De skal hermed leve op til de faglige og overfaglige krav der stilles på en sådan uddannelse. Det vil sige at de skal opnå den forventede *faglige indsigt, almendannelse og studiekompetence*. Eleverne skal blandt andet blive i stand til:

- at gøre brug af forskellige arbejdsformer
- at fungere i et studiemiljø hvor kravene om selvstændighed, samarbejde og sans for at opsoege viden er centrale
- at forholde sig reflekterende og ansvarligt til deres omverden, dvs. medmennesker, natur og samfund, og til deres egen udvikling.

(Bekendtgørelsen om uddannelsen til studentereksamen nr. 797 af 27/05/2007).

Evalueringen bliver derfor designet så den kan belyse om eleverne når de forventede mål for faglig indsigt, almen dannelse og studiekompetence. Af projektbeskrivelserne fra Høje-Taastrup Gymnasium og Paderup Gymnasium fremgår det netop at gymnasierne har gjort en indsats for at tilrettelægge uddannelsesforløb som ved hjælp af særlig støtte gør eleverne i stand til at nå de forventede mål. Desuden er forsøgene tilrettelagt så de fremmer elevernes inklusion i normalundervisningen.

Forsøgene er dog forskellige, fx med hensyn til fysisk placering af Asperger-klassen og pædagogiske initiativer. Disse forskelle og hvordan de påvirker elevernes muligheder for at opfylde målene for gymnasieuddannelsen, er i fokus i denne evaluering.

Formål med evalueringen

Formålet med evalueringen er at belyse *om* og *hvordan* de tre forsøg gør det muligt for de unge med Asperger at gennemføre en stx-uddannelse og dermed opfylde kravene om faglig indsigt, almendannelse og studiekompetence.

Evalueringen vil være baseret på informationer om de studerendes målopfyldelse og på en dybtgående undersøgelse af de særlige foranstaltninger skolerne har etableret for eleverne, og foranstaltningernes styrker og svagheder. Evalueringen vil dermed sætte fokus på hvordan følgende tiltag er med til at sikre at eleverne med Asperger kommer succesfuldt gennem uddannelsen:

- Visitationskriterier og procedurer for optagelse på uddannelsen
- Brugen af og variationen i dispensationer
- Gennemførelsesvejledning og brobygningsinitiativer
- Pædagogiske tiltag generelt på det faglige og sociale område
- Forskellige former for inklusionsmodeller med fokus på både enkeltintegration og integration på hold der får specialpædagogisk støtte

⁴ Kilder: Videnscenter for Autisme på internettet: www.autisme.dk. Liane Holliday Willey (1999): I skyggen af det normale. At leve med Aspergers syndrom. København, Dansk Psykologisk Forlag. Theo Peeters & Christopher Gillberg (2002): Autisme. Medicinske og pædagogiske aspekter. København, Hans Reitzels Forlag.

- Elevernes behov for særlige rammer (studiestruktur, fysiske rammer, støttelektioner, lektiecafeer osv.)
- Netværk for eleverne eksternt og internt
- Lærernes efteruddannelse, herunder indhold og omfang.

Del- og slutevalueringer

Evalueringen vil bestå af følgende dele:

- Delevaluering som indeholder en tværgående analyse af de tre forsøg efter at alle forsøg har kørt i et år. Delevalueringen vil indeholde overordnede tværgående anbefalinger og eventuelt specifikke anbefalinger til det enkelte gymnasium afhængigt af hvor forskelligt forsøgene udmønter sig.
- Opsamlende notat om hvert forsøg efter 2. g. Notaterne skal blandt andet indeholde overordnede oplysninger om elevernes karakterer og evt. frafald.
- Slutevaluering som indeholder en tværgående analyse af de tre forsøg med tværgående anbefalinger.

Nedenstående tabel viser fokusområderne for evalueringens tre dele.

Tabel 13
Fokusområder for evalueringens tre dele

Elevernes afsluttede klassesettrin	Fokus	Produkter
1. g	<p>Elevernes målopfyldelse med hensyn til: gennemførelse, opfyldelse af faglige og overfaglige krav, integration og sociale kompetencer</p> <p>Tiltag: visitationskriterier, vejledning af elever og brobygningsinitiativer, elevernes behov for rammer og netværk, de pædagogiske støtteformer, den igangsatte kompetenceudvikling af lærerne, herunder indhold, form og omfang</p>	Tværgående delevaluering af de tre forsøg
2. g	<p>Elevernes målopfyldelse med hensyn til: gennemførelse, opfyldelse af faglige krav, eventuel integration i normalklasser</p>	Opsamlende notater til Undervisningsministeriet
3. g	<p>Elevernes målopfyldelse med hensyn til: gennemførelse, opfyldelse af faglige og overfaglige krav, opnåelse af kompetencer i fx projekt- og teamsamarbejde, integration og sociale kompetencer, optagelse på videregående uddannelse eller i anden aktivitet</p> <p>Tiltag: pædagogiske støtteformer, vejledning af elever og brobygningsinitiativer, elevernes behov for rammer og netværk, nødvendige dispensationer, lærernes kompetenceudvikling</p>	Tværgående slutevaluering af de tre forsøg

Formidling af evalueringens resultater

Evalueringen vil indeholde en delevalueringsrapport og en slutevalueringsrapport. Målgruppen for disse rapporter er Undervisningsministeriet og alle der er interesseret i hvordan gymnasier gennem en række specialpædagogiske foranstaltninger kan gøre det muligt for unge med Asperger at få en studentereksamen. De to rapporter skal også kunne bruges til at inspirere andre gymnasier i deres arbejde med unge med særlige behov, primært unge med Asperger. Rapporterne vil indeholde analyser af forsøgene og anbefalinger til hvordan kvaliteten af forsøgene kan styrkes. Delevalueringsrapporten vil have et omfang på ca. 30 sider, slutevalueringsrapporten et omfang på ca. 50 sider.

Endelig vil evalueringen indeholde korte notater som udarbejdes når eleverne har afsluttet 2. g. Notaterne skal gøre det muligt for Undervisningsministeriet at følge udviklingen i hvordan eleverne med Asperger klarer kravene til gymnasieuddannelsen efter deres andet uddannelsesår.

Evalueringens design og metode

Evalueringen vil bygge på følgende metodeelementer:

- gymnasiernes selvevaluering
- interview med centrale aktører
- elektronisk spørgeskemaundersøgelse blandt elever med Asperger
- besigtigelse af de fysiske rammer for eleverne med Asperger.

I det følgende bliver de enkelte metodeelementer gennemgået.

Selvevaluering

Gymnasierne gennemfører en selvevaluering og skriver en selvevalueringsrapport på baggrund af en vejledning fra EVA. I forbindelse med forsøg 1 på Høje-Taastrup Gymnasium som løb fra 2007 til 2010, har gymnasiet muligvis allerede selvevalueret arbejdet med Asperger-klassen som led i gymnasiets interne kvalitetssikring. Denne selvevaluering vil blive inddraget.

Til de andre forsøg som løb fra 2008 til 2011, udarbejder EVA en kort selvevalueringvejledning med spørgsmål som gymnasierne kan vælge at bruge som et led i deres interne kvalitetssikring. Denne fremgangsmåde vil sikre at vi har den nødvendige skriftlige information om forsøgene, og at selvevalueringsrapporterne fra de to gymnasier bliver sammenlignelige.

Selvevalueringvejledningen vil indeholde spørgsmål hvor gymnasierne i besvarelsen skal beskrive og vurdere de pædagogiske tiltag, inklusionsmodellerne, målgruppens behov for særlige rammer, behovet for og variationen i dispensationer og lærernes efteruddannelse. Desuden vil selvevalueringvejledningen indeholde spørgsmål som skal frembringe data om hvorvidt og hvordan eleverne opfylder kravene til en studentereksamen, dvs. data om elevernes faglige kompetencer, almene dannelse og studiekompetencer, og opgørelser over eventuelt frafald og elevernes undervisningsmæssige inklusion. Blandt andet vil vi bede om at modtage elevernes karakterblade i anonymiseret form for at se den samlede bedømmelse af deres faglige niveau.

Gymnasierne vil modtage vejledningen i efteråret 2008 så de kan arbejde med den i løbet af undervisningsåret.

Interview

Selvevalueringssrapporterne vil danne baggrund for interview med en række centrale aktører. I hvert forsøg gennemfører vi interview med:

- gymnasieleledelsen (telefoninterview)
- vejledere og psykologer tilknyttet hvert forsøg og udvalgte lærere i Aspergerklassen. Desuden kan andre udvalgte lærere som underviser eleverne med Asperger sammen med andre elever, indgå (6-8 personer deltager)
- forældre til elever med Asperger (6-8 forældre indgår, herunder også gerne forældre til eventuelt frafaldne elever)
- elever som har berøring med eleverne med Asperger, fx som "festbuddies" (6-8 elever deltager)
- elever med Asperger som er faldet fra uddannelsen (telefoninterview)
- censorer (telefoninterview).

Alle grupperne er vigtige at få i tale fordi de har forskellig viden om forsøgene og eleverne som det er vigtigt at bringe i spil. Tabel 9 viser hvilke fokusområder i den samlede evaluering de forskellige grupper bidrager til at belyse.

Vi har i evalueringen valgt at bruge interview fordi denne metode gør det muligt at få dybtgående kendskab til de forskellige gruppers erfaringer og vurderinger.

Telefoninterview med gymnasieledelsen

Gymnasieledelsen vil blive interviewet telefonisk inden interviewene med de andre grupper. Den viden som interviewet med gymnasieledelsen giver, vil danne grundlag for at gennemføre de øvrige interview.

Fokusgruppeinterview med henholdsvis lærere og vejledere/psykologer, forældre og øvrige elever

Interviewene med de andre grupper tilknyttet gymnasiet bliver gennemført som fokusgruppeinterview på hjemskolerne. Det vil sige at deltagerne – fx forældrene – bliver interviewet sammen. Det giver mulighed for at de kan inspirere hinanden i interviewet, og det kan bringe nye perspektiver frem. Samtidig kan det at blive interviewet sammen med ligesindede – fx andre forældre – være med til at skabe tryk i interviewsituationen.

Lærere og vejledere/psykologer interviewes sammen. Der er nogle metodiske overvejelser bag denne konstellation. At samle de to grupper kan være med til at skabe dynamik ved at de to gruppers forskellige synspunkter genererer nye refleksioner. Der er dog også en potentiel fare for at grupperne vil tilbageholde eventuelt kritiske udsagn om hinanden, hvormed relevant information kan gå tabt.

Telefoninterview med censorer

Elevernes censorer ved de mundtlige eksamener er en central kilde til viden om hvordan eleverne klarer sig og lever op til kravene til studentereksamen – både de faglige og de overfaglige (dvs. de alment dannende elementer og de opnåede studiekompetencer). Det skyldes at censorernes opgave ved eksamen netop er at være uvildige eksperter og hermed objektivt at bedømme elevernes kompetencer. Vi vil derfor inddrage to censorer fra mundtlig eksamen efter 3. g med det formål at få deres bedømmelse af elevernes niveau og eventuelt karakteristika for elevernes mundtlige fremstilling.

Censorerne vil blive interviewet telefonisk af logistiske hensyn, idet de kan komme fra forskellige dele af landet.

Telefonisk frafaldsinterview

Vi vil som udgangspunkt gennemføre et kort telefonisk interview med de elever som eventuelt falder fra uddannelsen. Det er vigtigt at inddrage denne gruppe for at få indsigt i hvordan forsøgene kunne have fastholdt eleverne.

Det er dog udfordrende at gennemføre disse interview. For det første fordi det generelt kan være ømtåleligt at tale om hvorfor man er faldet fra en uddannelse. For det andet fordi unge med Asperger kan have særligt vanskeligt ved at deltage i en sådan samtale. Interviewene vil derfor være korte og med meget konkrete spørgsmål for at gøre det lettere at få de unge til at deltage konstruktivt i samtalen.

Elektronisk spørgeskemaundersøgelse blandt elever med Asperger i 3. g

Det er vigtigt at inddrage eleverne med Asperger i evalueringen for at belyse deres vurderinger og oplevelser. Vi har valgt at eleverne i slutningen af 3. g skal besvare et elektronisk spørgeskema. Det vil indeholde en række meget konkrete spørgsmål om elevernes erfaringer med gymnasieuddannelsen og om deres interaktion med de andre elever.

Denne metode bruges for at tage hensyn til at det for nogle personer med Asperger er krævende at deltage i et fokusgruppeinterview. Nogle har svært ved at koncentrere sig om flere ting på en gang, fx både lytte, svare og holde øjenkontakt under en samtale. Samtidig kan et sådant brud på hverdagens rutine som et fokusgruppeinterview vil indebære, være stressprovokerende for nogle. Til gengæld er eleverne ofte trygge ved at bruge it, og vi vurderer derfor at det er en fordel at bruge dette medie til at belyse elevernes oplevelser og vurderinger.

Spørgeskemaet og dets spørgsmål vil blive sendt til kommentering hos en af de fagpersoner som kender eleverne godt, og derefter justeret inden eleverne modtager det. Proceduren skal sikre at skemaet er tilstrækkeligt velegnet til eleverne.

Besigtigelse af de fysiske rammer på gymnasierne

Et besøg på gymnasierne og en rundtur med fokus på de fysiske rammer for eleverne med Asperger indgår som en del af undersøgelsesdesignet. Denne omvisning skal give et indtryk af de fysiske rammer og de pædagogiske og integrationsmæssige intentioner med dem. De fysiske rammer vil blive fotodokumenteret for at give eksperterne tilknyttet projektet mulighed for at se de fysiske rammer og fastholde indtrykkene til selve analysen af gymnasiernes tiltag.

Nedenstående tabel giver et overblik over de metoder vi har valgt, og de fokusområder metoderne vil belyse.

Tabel 14
Evaluerings metoder og fokusområder

	Selvevaluering	Telefon-interview: ledelsen	Interview: lærere/ vejledere/ psykologer	Interview: forældre	Interview: øvrige elever	Telefon-interview: censorer	Spørgeskema: eleverne	Frafalds-interview: eleverne	Omvisning på gymnasiet
Gennemførelse/frafald	X	(X)	X	X			X	X	
Opfyldelse af mål for gymnasieuddannelsen	X		X		X	X	(X)	(X)	
Ansøgning om/optagelse på videregående uddannelse			X	X			X		
Visitationskriterier og -procedurer	X	X	X	X					
Behov for og diversitet af dispensationer	X	X	X			(X)			
Vejledning og brobygningsinitiativer	X	X	X	X			X	X	
Pædagogiske tiltag, fagligt og socialt	X	X	X	X	X		X	X	X
Integrationsmodeller	X	X	X	X	X		X	X	X
Særlige rammebetingelser	X	X	X	X	X		X	X	X
Netværk eksternt og internt	X	X	X	X	X		X	X	
Lærernes efteruddannelse	X	X	X						

Inddragelse af to eksperter

Ud over projektgruppen inddrages to eksperter. De skal være med til at drage konklusioner og give fremadrettede anbefalinger på baggrund af evalueringens dokumentationsmateriale og deres særlige faglige kendskab. Eksperterne skal samlet set have indsigt i Aspergers syndrom og stx. Eksperterne behøver dog ikke begge at have indsigt i begge områder. Eksperterne skal bidrage til både del- og slutevalueringen.

Tidsplan

Nedenstående tabel giver en oversigt over dels hvornår EVA indsamler dokumentation om de forskellige forsøg, dels hvornår del- og slutevalueringerne samt de opsamlende notater er færdige.

Tabel 15
Gennemførelsetidspunkt, aktivitet, gymnasium og elevernes afsluttede klasstrin

Tidspunkt	Aktivitet	Gymnasium og elevernes afsluttede klasstrin
Efterår 2008	Dokumentationsindsamling	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 1 (efter 1. g)
Efterår 2009	Opsamlende notat til Undervisningsministeriet	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 1 (efter 2. g)
Efterår 2009	Dokumentationsindsamling	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 2 (efter 1. g), Paderup Gymnasium (efter 1. g)
Efterår 2009	Devaluering	Alle tre forsøg (efter 1. g)
Sommer 2010	Dokumentationsindsamling	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 1 (efter 3. g)
Efterår 2010	Opsamlende notat til Undervisningsministeriet	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 2 (efter 2. g), Paderup Gymnasium (efter 2. g)
Sommer 2011	Dokumentationsindsamling	Høje-Taastrup Gymnasium, forsøg 2 (efter 3. g), Paderup Gymnasium (efter 3. g)
Efterår 2011	Slutevaluering	Alle tre forsøg (efter 3. g.)